ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ο ΝΕΟΣ ΚΑΥΚΑΣΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ

ΦΛΩΡΙΝΑ

ΜΑΙΟΣ 2017

Φύλλο Εξέτασης

1.Επόπτης: Ηλιάδου-Τάχου Σοφία

Βαθμός: _____

Υπογραφή: Ημερομηνία:

2. Δεύτερος Βαθμολογητής: Ανδρέου Αντρέας

Βαθμός: _____

Υπογραφή: Ημερομηνία:

Γενικός Βαθμός: _____

«Η συγγραφέας Ειρήνη Εμμανουηλίδου βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά σε εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας».

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Περιεχόμενα

Περίληψη 5
Λέξεις κλειδιά 5
Abstract 6
Keywords 6
Πρόλογος 7
Ευχαριστίες 7
Εισαγωγή 8
Ιστορικό συγκείμενο 8
1. Η Κατοχή στη Φλώρινα 8
2. Ο Εμφύλιος πόλεμος στη Φλώρινα 10
3. Αξιοσημείωτα γεγονότα στην περιοχή του Νέου Καύκασου κατά την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου 11
Συνεντεύξεις 14
Μέθοδος 39
Αποτελέσματα 41
Συζήτηση 44
Βιβλιογραφία 45
Παράρτημα 47
Ερωτήσεις 47

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα της Κατοχής και του Εμφύλιου Πολέμου στο Νέο Καύκασο της Φλώρινας όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από συνεντεύξεις των κατοίκων του. Δίνεται λοιπόν, μεγαλύτερη έμφαση στην περίοδο 1940-1949.

Βασικός στόχος της εργασίας ήταν να αναζητηθούν, να συγκεντρωθούν και να καταγραφούν πληροφορίες και γεγονότα που σχετίζονται με την Κατοχή και τον Εμφύλιο Πόλεμο στο Νέο Καύκασο Φλώρινας, έτσι όπως αυτά παρουσιάζονται από άτομα που έχουν εμπλακεί στα γεγονότα άμεσα ή έμμεσα. Για το λόγο αυτό, και η εργασία εντάσσεται στο πλαίσιο της ενασχόλησης με την προφορική ιστορία, η οποία χρησιμοποιεί ως πρωτογενές υλικό γεγονότα, πληροφορίες και αναμνήσεις, όπως παρουσιάζονται από ανθρώπους που έζησαν την συγκεκριμένη περίοδο, συμμετείχαν σε κάποια γεγονότα και επηρεάστηκαν από αυτά ή άτομα που εμπλέκονται έμμεσα καθώς κάποιο κοντινό συγγενικό τους πρόσωπο έζησε σε αυτή την ιστορική περίοδο και πήρε μέρος στα γεγονότα της Κατοχής και του Εμφυλίου Πολέμου στο Νέο Καύκασο.

Η μέθοδος που αξιοποιήθηκε για να πραγματοποιηθεί η παρούσα εργασία ήταν οι συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις αυτές βασίστηκαν σε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο ακολουθούσε κάποιες βασικές γραμμές, αλλά διευρύνονταν ή τροποποιούνταν ανάλογα με τις περιστάσεις και τις καταστάσεις που προέκυπταν σε κάθε συνέντευξη.

Λέξεις κλειδιά

Κατοχή, Εμφύλιος, Νέος Καύκασος, αντάρτες

Abstract

The present paper is concerned with the events of occupation and civil war in New Caucasus, Florina as they are presented through interviews of its inhabitants. As a result, emphasis is put on the era 1940-1949.

The main focus of the paper was to search, concentrate and write down information and events that are related to the occupation and the civil war in New Caucasus, Florina through the eyes of people that were involved, directly or not, with them . In this function, the paper is a piece of the generalized engagement with verbal history. Verbal History uses as primary material, events, information and memories as presented by people, who lived at that point of time, took part in the events and were affected by them. Another case is the one where the protagonists are engaged indirectly with the events since one of their family members lived at this historical period.

The method which was used to complete this paper was interviews. These interviews were based on a semi-formal questionnaire, which was following certain basic principles, but was flexible to fit the special circumstances that immersed in each interview.

Keywords

Possession, civil war, Neos Kaukasos, guerrillas

Πρόλογος

Όπως προαναφέρθηκε, το βασικό θέμα της παρούσας εργασίας σχετίζεται με τα γεγονότα της Κατοχής και του Εμφυλίου Πολέμου στο Νέο Καύκασο της Φλώρινας, όπως αυτά περιγράφονται μέσα από μαρτυρίες απλών και καθημερινών ανθρώπων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την εν λόγω ιστορική περίοδο.

Πιο αναλυτικά, αναφέρονται ορισμένα θεωρητικά στοιχεία με σκοπό να πραγματοποιηθεί -κατά κάποιο τρόπο- η ένταξη στο ιστορικό συγκείμενο της μελετώμενης περιόδου, όπως αυτά παρουσιάζονται και από τον Αθανασιάδη. Βέβαια, στο μεγαλύτερο μέρος του αυτό το κεφάλαιο της εργασίας εστιάζει στις συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο στη Δυτική Μακεδονία και στη Φλώρινα, οι οποίες και αναλύονται. Ακόμη, γίνεται λόγος για τις ιδιαιτερότητες αυτής της περιοχής και στην περιγραφή όσων συνέβησαν εκεί κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Στο επόμενο κομμάτι της εργασίας, παρουσιάζεται το προφίλ κάθε συνεντευξιαζόμενου και παρατίθεται το προϊόν που προέκυψε από την έρευνα. Με άλλα λόγια, παρουσιάζονται οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις, όπως αυτές πραγματοποιήθηκαν.

Στη συνέχεια, ακολουθούν τα αποτελέσματα που πρέκυψαν από τις συνεντεύξεις και τέλος η συζήτηση.

Η ενασχόληση μου με το συγκεκριμένο θέμα της εργασίας προέκυψε λόγω του ενδιαφέροντος μου για ζητήματα τοπικής ιστορίας και πιο συγκεκριμένα για την κατάσταση που επικρατούσε την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου στον Νέο Καύκασο Φλώρινας. Ο τόπος αυτός επιλέχθηκε λόγω της καταγωγής μου από το συγκεκριμένο χωριό.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως την καθηγήτρια μου κ. Ηλιάδου-Τάχου για τη βοήθεια που μου παρείχε και τις πολύτιμες υποδείξεις της, οι οποίες με βοήθησαν κατά την εκπόνηση της παρούσης πτυχιακής εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συνεντευξιαζόμενους που ήταν πρόθυμοι να απαντήσουν στις ερωτήσεις μου και έτσι να συμβάλλουν στη συγκεκριμένη εργασία.

Εισαγωγή

Ιστορικό συγκείμενο

1. Η Κατοχή στη Φλώρινα

Κατά τη διάρκεια της περιόδου της Κατοχής στην Ελλάδα, η περιοχή της Φλώρινας τέθηκε υπό τη διοίκηση του γερμανικού στρατού όπως και το μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας, εξαιρουμένης της Ανατολικής στην οποία εγκαταστάθηκε βουλγαρική δύναμη.

Η κακοτυχία και τα δεινά της πόλης, όπως και όλης της Ελλάδας, άρχισαν από την κατάρρευση του Αλβανικού μετώπου και την εισβολή του Γερμανικού Στρατού. Κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, η Φλώρινα αποτελούσε το Κέντρο εφοδιασμού ολόκληρου του Αλβανικού μετώπου. Για το λόγο αυτό η Ιταλική αεροπορία την βομβάρδιζε κατ' εξακολούθηση (Τζώρτζης, 1953).

Την 9η Απριλίου του έτους 1941, οι Γερμανικές φάλαγγες περνώντας τα σερβικά σύνορα, κατέλαβαν την πόλη (Αθανασιάδης, 2012˙ Τζώρτζης, 1947). Με την είσοδο των γερμανικών δυνάμεων υπήρξε ένα κενό εξουσίας σε πολλές πόλεις της Βόρειας Ελλάδας, όπως και στη Φλώρινα (Αθανασιάδης, 2012). Οι Γερμανοί βρήκαν τη Φλώρινα εγκαταλελειμμένη από όλους τους φορείς της κεντρικής εξουσίας, με εξαίρεση τον τότε Δήμαρχό της, Ν. Χάσο (Ηλιάδου-Τάχου, 2007). Έπειτα από διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών, ο Νομάρχης Χριστόπουλος είχε διατάξει την αποχώρηση προς το Νότο όλων των αρχών, διοικητικών, δικαστικών, αστυνομικών και στρατιωτικών. Αποτέλεσμα αυτής της διαταγής ήταν να επικρατήσει στη Φλώρινα αναρχία και διαρπαγή των στρατιωτικών αποθηκών. Μέσα σε αυτήν την αναρχία οι κάτοικοι ζήτησαν από το Δήμαρχο να συνεργαστεί με τον γιατρό Χρ. Σιάκο, γερμανομαθή και πολιτικό, για να αντιμετωπίσουν από κοινού την κατάσταση που γινόταν μέρα με τη μέρα και πιο επικίνδυνη (Τζώρτζης).

Παράλληλα, η γερμανική κατάκτηση έφερε σε ρόλο συνδιεκδικητή της περιοχής τους συμμάχους του άξονα Βουλγάρους αναθερμαίνοντας τις βλέψεις τους γι' αυτήν (Τσακιρίδου & Ηλιάδου- Τάχου, 2005). Αμέσως μετά την κατάληψη της Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας από τους Γερμανούς, οι Βούλγαροι πήραν την άδεια να εισέλθουν στις σλαβικές περιοχές των Σκοπίων καθώς και στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Η κάθοδος στα ελληνικά εδάφη συνοδεύτηκε από μια βίαιη πολιτική σφαγών, διωγμών και αλλοίωσης της εθνολογικής σύνθεσης του πληθυσμού. Οι προσπάθειες εκβουλγαρισμού, ωστόσο, επεκτάθηκαν και στη λοιπή Μακεδονία, κυρίως Θεσσαλονίκη και Φλώρινα, μέσω της βουλγαρικής λέσχης Θεσσαλονίκης, η οποία ιδρύθηκε στις 24 Μαΐου του 1941 και αποτέλεσε το ορμητήριο της βουλγαρικής προπαγάνδας στη Δυτική Μακεδονία. Βασικό της μέλημα ήταν να δελεάσει και να διανείμει χωρίς γραφειοκρατικές διαδικασίες, ειδικά δελτία σε όσους ήθελα να πολιτογραφηθούν Βούλγαροι. Η βουλγαρική προπαγάνδα ενισχύθηκε περισσότερο τους πρώτους μήνες της Κατοχής εξαιτίας και της εύνοιας που επέδειξε ο τρίτος κατά σειρά Γερμανός φρούραρχος της πόλης, ο Λοχαγός Χάνς Γκρίζε.

Ο Απρίλιος, Μάιος και Ιούνιος του 1941 υπήρξαν μια περίοδος ανασφάλειας, σύγχυσης και αδιεξόδου για τους κατοίκους της Φλώρινας και ιδιαιτέρως για τους Σλαβόφωνους που αποτελούσαν και την πλειοψηφία του πληθυσμού. Από το 1941 και εξής τη λήψη αποφάσεων στην κατεχόμενη Φλώρινα επωμίστηκε «η Δημαρχιακή Επιτροπή του Δήμου Φλωρίνης», η οποία ήταν υπόλογη έναντι των αρχών κατοχής (Ηλιάδου- Τάχου & Τσακιρίδου, 2005).

Στη Φλώρινα, όπως και σε άλλες περιοχές της γερμανοκρατούμενης Μακεδονίας, οι ενέργειες των «ανταρτών», ανεξαρτήτως μεγέθους και σημασίας, αντιμετωπίστηκαν με την τακτική των αντιποίνων. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος αντίδρασης των τοπικών στρατιωτικών αρχών μετά την εκδήλωση μιας από τις πρώτες επιθέσεις στη Φλώρινα. Τη νύχτα της 21ης Απριλίου του 1943 σημειώθηκε δολοφονική απόπειρα εναντίον ενός δασκάλου της πόλης, ονόματι Αναστάσιου Παπαθανασίου, ο οποίος αναφέρεται ότι ανήκε σε οργάνωση του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος. Την επόμενη μέρα, το τοπικό φρουραρχείο, προχώρησε στην εκτέλεση δύο κατοίκων της Φλώρινας (Δορδανάς, 2002). Εκτός από το παραπάνω περιστατικό οι «αντάρτες» δεν είχαν αναπτύξει αξιοσημείωτη δράση, ενώ η όποια δράση τους δεν στρεφόταν άμεσα κατά των Γερμανών (Δορδανάς, 2002). Στις 8 Αυγούστου 1943, ωστόσο, μια μικρή νεοσύσταση ομάδα του ΕΛΑΣ έστησε επί της οδού Φλώρινας- Αγίας Παρασκευής, μεταξύ των χωριών Πρώτη και Κλαδοράχη, την πρώτη ενέδρα που είχε ως στόχο Γερμανούς στρατιώτες και η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο του ενός εξ αυτών. Μετά το συμβάν Γερμανοί στρατιώτες μετέβησαν στα χωριά Κλαδοράχη, Άνω Κλεινές, Αρμενοχώρι και Αμμοχώρι προκειμένου να προβούν σε συλλήψεις βάση λίστας ονομάτων στην οποία περιλαβάνονταν οι πρόεδροι των χωριών, οι δάσκαλοι και άλλοι επιφανείς πολίτες. Με ενέργειες του Μπόνη, πολλοί συλληφθέντες απελευθερώθηκαν, ωστόσο 15 άτομα απαγχονίστηκαν στις 9 Αυγούστου 1943 κοντά στην Κλαδοράχη.

Συγκεκριμένα στον Καύκασο, μετά τις πρώτες ιταλικές επιτυχίες στην Ήπειρο που βρήκαν απροετοίμαστο τον στρατό του χωριού, αυτός ανασυντάχθηκε και καθώς δε του έλειπε το θάρρος και ο ηρωισμός κυνήγησαν τους Ιταλούς και τους απώθησαν πάνω απο 80 χλμ. μέσα στην Αλβανία. Η νίκη αυτή όμως δεν κράτησε πολύ. Στις 6 Απριλίου του 1941 οι συμμαχοι των Ιταλών, Γερμανοί κήρυξαν τον πόλεμο.

2. Ο Εμφύλιος πόλεμος στη Φλώρινα

Στη δίκη του Κάλτσεφ, μετά την αποχώρηση των Γερμανικών στρατευμάτων, πολλοί από τους μάρτυρες επέρριψαν την ευθύνη για τις συλλήψεις στον κατηγορούμενο, ο οποίος συνέτασσε και παρέδιδε στον Γερμανό φρούραρχο καταλόγους με ονόματα Ελλήνων, πολλοί από τους οποίους εκτελούνταν από τους Γερμανούς ως αντίποινα (Δορδανάς, 2002). Ο Μέλλιος (1992), επίσης αναφέρει, ότι *«οι Βούλγαροι, προϊόντα και λάτρεις της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878) και της Μεγάλης Βουλγαρίας υπήρξαν οι αίτιοι του μεγαλύτερου κρεματορίου κρεμασμένων του Β' Παγκοσμίου πολέμου που έγινε στη Φλώρινα».* Οι περισσότεροι αρθρογράφοι, οι οποίοι ασχολούνται με το συγκεκριμένο γεγονός, αναφέρουν ως ηθικούς αυτουργούς τους Βουλγάρους και μάλιστα τον Κάλτσεφ (Ηλιάδου-Τάχου, 2007), χωρίς ωστόσο να μπορεί να εξακριβωθεί με απόλυτη βεβαιότητα το γεγονός. Ο Κάλτσεφ για τη συνολική του δράση καταδικάστηκε τρεις φορές σε θάνατο από το Τακτικό Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης (Τζώρτζης, 1953). Για τη δίκη και την καταδίκη του Κάλτσεφ, σημαντικός λόγος γίνεται και στον τοπικό τύπο της περιόδου. Από τις αρχές Απριλίου του 1944 μονάδες του γερμανικού στρατού στράφηκαν εναντίον ορισμένων χωριών, τα οποία βάσει πληροφοριών παρείχαν στέγη και υποστήριξη στους «αντάρτες». Χαρακτηριστική περίπτωση, αποτελεί η τιμωρία των γερμανικών στρατευμάτων στη Δροσοπηγή Φλώρινας, στην οποία διοργανώθηκε η Α' Περιφερειακή Συνδιάσκεψη του ΕΑΜ Φλώρινας με τη συμμετοχή του ΕΛΑΣ. Ομάδα Γερμανών έπεσε έξω από το χωριό σε ενέδρα τμήματος του ΕΛΑΣ με αποτέλεσμα τον θάνατο 5 Γερμανών. Στις 3 Απριλίου του 1944 η Δροσοπηγή πυρπολήθηκε και εκκενώθηκε από τους κατοίκους της (Δορδανάς, 2002). Η κατάσταση στην πόλη έγινε ακόμα χειρότερη από τον βομβαρδισμό τμήματος Γερμανικής Μεραρχίας στον σιδηροδρομικό σταθμό της πόλης από στόλο 25 αγγλικών αεροπλάνων στις 28 Ιουλίου του 1944 (Τζώρτζης, 1947). Η πόλη υπέστη τεράστιες καταστροφές με τα κατεστραμμένα σπίτια να ανέρχονται σε 152, ενώ τα ανθρώπινα θύματα της πόλης ανήλθαν σε 143, εκ των οποίων 48 νεκροί και 94 τραυματίες (Τζώρτζης, 1953). Ως τον Οκτώβριο του 1944 η πόλη αφαιμαζόταν οικονομικά κυριαρχούμενη από το γερμανικό στρατό κατοχής (Τσακιρίδου & Ηλιάδου-Τάχου, 2005). Μεγάλο κίνδυνο διέτρεξε, επίσης, και από την επιδρομή των «ανταρτών» τη νύχτα της 13ης Αυγούστου του 1944. Περίπου 400 «αντάρτες» πυρπόλησαν την Οικονομική εφορία, ενώ δεν έλειψαν και οι εκτελέσεις και απαγωγές κατοίκων (Τζώρτζης, 1953). Ωστόσο, οι Γερμανοί δεν προέβησαν σε αντίποινα, γιατί δεν είχαν οι ίδιοι απώλειες (Τζώρτζης, 1947). Μετά από δέκα ημέρες ένα ακόμα τραγικό γεγονός σημαδεύει τη Φλώρινα. Σε ενέδρα που σημειώθηκε στις 22 Αυγούστου μεταξύ Βεύης και Κλειδιού σκοτώθηκαν επτά Γερμανοί στρατιώτες και ένας Ιταλός (Δορδανάς, 2002). Στις 23 Αυγούστου του 1944 εκτελέσθηκαν ομαδικά από τους Γερμανούς 20 άτομα από την περιοχή λόγω αντιποίνων (Τζώρτζης, 1953). Μεταξύ αυτών ο δικηγόρος Αργύριος Εξάρχου (Τζώρτζης, 1947), ο οποίος μετά από άρνηση των Γερμανών δεν είχε αναλάβει τη Δημαρχία (Τσακιρίδου & Ηλιάδου-Τάχου, 2005). Εν τέλει, η πόλη απαλλάχτηκε από τους Γερμανούς την 1η Νοεμβρίου του 1944. Αποχωρούντες οι Γερμανοί ανατίναξαν το σιδηροδρομικό σταθμό και τη σιδηροδρομική Γέφυρα του Μεσονησίου, ενώ δύο μόλις ημέρες πριν να φύγουν, έκαψαν το χωριό Πρώτη με τραγικό απολογισμό τον εμπρησμό 40 σπιτιών και τη σφαγή του ιερέα του χωριού

και 20 γυναικόπαιδων (Τζώρτζης, 1947). Στις 2 Νοεμβρίου του 1944, ο στρατός του ΕΛΑΣ και οι αρχές του ΕΑΜ εισέρχονται στην πόλη και αρχίζει η κυριαρχία του στην περιοχή (Τσακιρίδου & Ηλιάδου-Τάχου, 2005). Μέχρι και τις 4 Απριλίου του 1945 την εξουσία στη Φλώρινα ασκούσε το ΕΑΜ, ενώ στη συνέχεια οι δυνάμεις του ΕΑΜ υποχρεώθηκαν να εκκενώσουν την πόλη (Τσακιρίδου & Ηλιάδου-Τάχου, 2005). Τον Απρίλιο του 1945 ιδρύθηκε στα Σκόπια από στελέχη του διαλυθέντος ΣΝΟΦ, το ΝΟΦ (Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο), πολιτική οργάνωση των Σλαβομακεδόνων της Ελλάδος (Κολιόπουλος, 1995β). Όπως καταγράφει ο Κέντρος (2011), η βασική κατεύθυνση του ΝΟΦ ήταν η απόσπαση και ένωση της ελληνικής Μακεδονίας με το κράτος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας. Αργότερα, το έτος 1946, οι νοφικές και εαμικές ομάδες θα συνεργαστούν. Το ζήτημα αυτής της ενότητας, είχε αποφασιστεί από τις ηγεσίες των ΚΚ Γιουγκοσλαβίας και Ελλάδας, με την υπογραφή στις 15 Οκτώβρη του 1946 του συμφωνητικού Ιωαννίδη-(Μάρκο) Ράνκοβιτς (Καραϊβάνοφ) (Κέντρος, 2011). Από το 1947, οι «αντάρτες» προέβαιναν σε επιδρομές κατά της πόλης, ενώ το 1949 άρχισαν να κανονιοβολούν την πόλη από το ύψος του Πισοδερίου με δύο πολυβόλα. Η αρχή του τέλους του εμφυλίου πολέμου για την Φλώρινα σηματοδοτείται με τη «Μάχη της Φλώρινας» που έλαβε χώρα τη νύχτα της 11ης προς 12η Φεβρουαρίου του 1949. Η ήττα του Δημοκρατικού Στρατού τον κατέστησε για μεγάλο χρονικό διάστημα «ανίκανο» για άλλη σοβαρή επιχείρηση (Τζώρτζης, 1953).

3. Αξιοσημείωτα γεγονότα στην περιοχή του Νέου Καύκασου κατά την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου

Αναφορικά με τα δημογραφικά στοιχεία του χωριού, από τα αρχεία της ΕΑΠ προκύπτει ότι το 1926 ο Νέος Καύκασος είχε 534 κατοίκους. Στο απόγειό του αριθμητικά έφτασε ο αριθμός του χωριού στη διάρκεια της Κατοχής (856 κάτοικοι), ενώ μετά τον Εμφύλιο παρατηρήθηκε κάθετη πτώση του: μέσα σε μια εικοσαετία ο πληθυσμός μειώθηκε περίπου κατά το ήμισυ.

Ο Εμφύλιος πόλεμος και η μετεμφυλιακή περίοδος αποτέλεσαν καμπή στην ιστορία και τη δημογραφική εξέλιξη του χωριού. Το Μάιο του 1948 σαράντα τέσσερις οικογένειες του χωριού το εγκατέλειψαν και, περνώντας τα σύνορα, κατέφυγαν στις ανατολικές χώρες ζητώντας πολιτικό άσυλο. Εκτός από τη μαζική αυτή φυγή, σημαντικό πλήγμα αποτέλεσε η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, επακόλουθα της ταραχώδους εκείνης περιόδου. Πολλοί Νεοκαυκασιώτες εγκαταστάθηκαν σε διάφορα μέρη της Μακεδονίας και μεγάλα αστικά κέντρα-κυρίως τη Θεσσαλονίκη.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας Μεταξά αρκετοί Καυκάσιοι θα βρεθούν σε εξορίες-ξερονήσια. Στον πόλεμο του ’40 επιστρατεύθηκαν περίπου 30 νέοι του

χωριού, επιτάχτηκαν άλογα, ενώ οι χωρικοί πρόσφεραν ό,τι μπορούσαν: ρουχισμό, τρόφιμα κλπ. Θύματα δεν υπήρξαν παρά μόνο τραυματίες.

Στη διάρκεια της Κατοχής, εγκαταστάθηκε στο χωριό μικρή γερμανική φρουρά, επιφορτισμένη με το καθήκον να ελέγχει τα φορτία των αμαξοστοιχίων από και προς την Ελλάδα. Οι πληροφορητές αναφέρουν δολιοφθορές από νέους του χωριού στις γραμμές του τρένου και άλλες ενέργειες σαμποτάζ. Υποστηρίζουν ότι, με εξαίρεση λίγων οικογενειών, όλο το χωριό ήταν οργανωμένο στις αντιστασιακές οργανώσεις. Στην περιοχή δρούσαν το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ, που καθοδηγούνταν πολιτικά από το ΚΚΕ.

Οι Καυκάσιοι πρωτοστάτησαν στην οργάνωση αντίστασης κατά των κατακτητών μέσα από το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ(σε 16ο, 27ο και 28ο ΣΠ του ΕΛΑΣ, στην περιοχή) ενσωματωμένοι και με τις άλλες εθνοτικές ομάδες της περιοχής: σλαβομακεδόνες, βλάχους, αρβανίτες (ΙΙ/28 ή Απόσπασμα Βίτσι). Επίσης, συμμετείχαν στην ίδρυση σλαβομακεδονικών σχολείων στη Φλώρινα (Καλαϊτζίδης, φθινόπωρο 1944), αλλά και στις επιχειρήσεις κατά των αυτονομιστών του Γκότσε (Οκτ-Νοε 1944). Συγκρούστηκαν με τους Παοτζήδες από τους οποίους κυνηγήθηκαν κατά την κατοχή και τους κυνήγησαν κατά την Εαμοκρατία (Κιλκίς-Πετρανά-Ποντοκώμη). Έτσι, έγιναν στόχος των παρακρατικών (Κρυόβρυση-Κοκκινιά Κιλκίς , Φθινόπωρο 1946).

Ειπώθηκε πως οι Καυκάσιοι *«ήταν οι φανατικότεροι από τους αυτονομιστές»* (Φ. Δραγούμης αρχές 1946) και πως *«η κομμουνιστική προπαγάνδα αφέθη να οργιάση κυρίως μεταξύ των εαυαλώτων Κουτσοβλάχων και των Καυκασίων εποίκων και τινών σλαυοφώνων»* (Σ. Μελάς-Β. Τσιμπιδάρος, Νοέμβριος 1946).

Μετά τα Δεκεμβριανά και τη Συμφωνία της Βάρκιζας περισσότεροι από 30 χωριανοί κατέφυγαν στο βουνό και πέρασαν στη γειτονική Γιουγκοσλαβία, φοβούμενοι συνέπειες από τον ερχομό του εθνικού στρατού. Όσοι παρέμειναν, υπέστησαν διώξεις, φυλακίσεις και εξορίες. Σύμφωνα με τους πληροφορητές, περισσότεροι από 50 ήταν οι εξόριστοι Νεοκαυκασιώτες της περιόδου. Στη διάρκεια του Εμφυλίου, το χωριό διασπάστηκε στα δύο: ο ένας αδερφός στο βουνό και ο άλλος στρατιώτης ή οπλίτης ΜΑΥ(Μονάδες Αυτοάμυνας Υπαίθρου).

Στις εκλογές του 1946, σε μια εποχή έντονων διώξεων για τις ΕΑΜικές δυνάμεις, το ΕΑΜ και το ΚΚΕ κατήγγειλαν το κλίμα και υποστήριξαν αποχή από τις εκλογές. Οι κάτοικοι του Νέου Καυκάσου στην πλειοψηφία τους (55%) ακολούθησαν την γραμμή αυτή και απείχαν από τις εκλογές. Οι περισσότεροι από αυτούς στάλθηκαν στην εξορία.

Συμμετείχαν στο ΔΣΕ και συχνά ήταν ενταγμένοι και στα θεωρούμενα Σλαβομακεδονικά Σώματα (18η και 107η Ταξιαρχία ΔΣΕ).

Οι «εκ Ρωσίας Καυκάσιοι» πρόσφυγες είναι πλέον οι «ελληνόφωνοι κακούργοι» για τους οποίους θα ζητηθεί και η εκτόπισής τους (ως μέρος πρότασης εκτοπισμού σλαβόφωνου πληθυσμού). (Φ. Δραγούμης 1948)

Κατά τη δίκη της Θεσσαλονίκης (τέλη Φεβρουαρίου 1948) θα «αποκαλυφθεί» ότι : *«εις τας συμμορίας, τας αρχάς, δηλ. τα πάντα, έχουν εις χείρας των καυκάσιοι και άλλοι εκ Ρωσσίας και Καρς καταγόμενοι συμμορίται»* («ΕΜΠΡΟΣ», Φεβ, 1928).

Τη νύχτα της 24ης Μαΐου 1948 αντάρτες υπό τον καπετάν Βάνια χτύπησαν το χωριό (Ηλιάδης, Ε. (1989)). Στη συμπλοκή σκοτώθηκαν τέσσερις οπλίτες ΜΑΥ και τραυματίστηκαν άλλοι δώδεκα. Υπήρχαν, ακόμη, δύο τραυματισμένοι αστυνομικοί άνευ θητείας και τουλάχιστον ένας νεκρός αντάρτης. Ακριβής αριθμός για τις απώλειες των ανταρτών δεν έχει γίνει γνωστός.

Την ίδια εκείνη νύχτα 44 οικογένειες (247 ή 248 άτομα) εγκατέλειψαν το χωριό, πέρασαν αρχικά στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας και διασκορπίστηκαν στα ανατολικά κράτη. Μέχρι τη λήξη του Εμφυλίου άλλες έξι φορές επιτέθηκαν στο χωριό αντάρτικες ομάδες. Ο απολογισμός είναι θλιβερός, αφού ανέρχεται σε τουλάχιστον 40 νεκρούς.

Τα σπίτια, η γη και οι περιουσίες των φυγάδων αρχικά διαρπάχτηκαν από τους συγχωριανούς. Ωστόσο, σύντομα τα χωράφια δόθηκαν σε ακτήμονες ή νέους οικογενειάρχες του χωριού. Ορισμένοι από τους πολιτικούς πρόσφυγες επαναπατρίστηκαν μετά τη λήξη του Εμφυλίου, αλλά για τους περισσότερους ο επαναπατρισμός ήρθε μετά την πτώση της χούντας, με τη μεταπολίτευση.

Ελάχιστες οικογένειες παρέμειναν στις ανατολικές χώρες, ωστόσο κι όσοι επέστρεψαν, προτίμησαν να εγκατασταθούν σε αστικά κέντρα κι όχι στο χωριό. Αξίζει να αναφερθεί ότι στη μάχη της Φλώρινας (12 Φεβρουαρίου 1949), στην οποία πήραν μέρος και Νεοκαυκασιώτες αντάρτες, σκοτώθηκαν τρεις αντάρτισσες από το χωριό. (Η Δυτική Μακεδονία από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα)

Με το τέλος του εμφυλίου, το 1949, μερικοί θα βρεθούν (εξόριστοι τώρα) στο ίδιο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας από το οποίο πριν από 30 χρόνια –το 1920-οι δικοί τους έφευγαν για τη μητέρα Ελλάδα γεμάτοι όνειρα κι ελπίδες.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η καταγραφή, η ανάδειξη και η επεξεργασία των αναμνήσεων των υποκειμένων που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα στην περιοχή του Νέου Καύκασου Φλώρινας σχετικά με την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου (1940-1949).

Στόχοι της είναι η απόδοση κεντρικής θέσης στις φωνές απλών, ανώνυμων, καθημερινών ανθρώπων που βίωσαν ή συμμετείχαν ενεργά στα γεγονότα της Κατοχής και του Εμφυλίου και η ανάδειξη της βιωμένης εμπειρίας και της οπτικής των πληροφορητών σε σχέση με τη συγκεκριμένη θεματολογία.

Συνεντεύξεις

Συνέντευξη 1η

Α. Γεώργιος

13 Αυγούστου 1925

Ν. Καύκασος

Καρς

- Πρώτα να μου πείτε λίγο όνομα και επώνυμο.

- Α. Γ.

- Θα μου πείτε λίγο την ημερομηνία γέννησής σας. Το χρόνο μόνο αν δεν θυμάστε.

- Το 1925, 13 Αυγούστου.

- Γεννηθήκατε εδώ;

- Ναι, Νέο Καύκασο.

- Η καταγωγή σας; Το χωριό από το οποίο ήρθαν οι γονείς σας από τη Ρωσία;

- Από το Καρς.

- Στην κατοχή πόσο χρονών ήσασταν θυμάστε;

- 15 τόσο.

- Οι Γερμανοί πώς σας φεροταν; Πώς ήταν οι σχέσεις σας; Τι θυμάστε;

- Είχα κάνει σαμποτάζ. (γελάει και σταματάει)

- Ότι θυμάστε δε πειράζει.

- Την τότε εποχή ρολόγια δεν υπήρχαν μόνο ο πρόεδρος ο Πολατιδής που λέμε είχε ένα ρολόι, της τσέπης. Η αμαξοστοιχία όταν ερχόταν από τη Φλώρινα για τη Σερβία κοιτούσα τη σκιά μου, λέω το τρένο έρχεται τώρα όπως καθόμουνα κοιτούσα προς Βορρά δεξιά η σκιά μου κοιτάω στο σταθμό, εγώ είχα στρώσει το σχέδιο για να ρίξω την αμαξοστοιχία προτού ξεκινήσει από τον σταθμό εδώ για να μπει στη Σερβία εγώ ήδη έκοψα το σύρμα και σηκώνω το ψαλίδι που ανοίγουν οι ράγες και το κοπανάω με δύναμη και κόπηκε το σύρμα άνοιξε η γραμμή, αντί για το Μοναστήρι πέφτουν στα χωράφια, με τέτοια ταχύτητα έφυγα, ήδη έφτασε όμως, μπήκε ο στρατός και μ΄αρχίζουν με τις τουρτούρες, ένα ειδικό όπλο, δε ξέρω πόσες σφαίρες το λεπτό έριχνε εγώ ζικ ζακ ήταν ένα όρυγμα πέφτω εκεί μέσα, λέω ρίξτε ρε, με συγχωρείτε, πουτάνες ρίξτε τώρα, δηλαδή εγώ ήμουν εδώ, η αμαξοστοιχία στο σπίτι του μπαμπά σου.

- Α ήταν μακριά.

- Ναι πιο εδώ ήταν, κανά τετρακόσια μέτρα ήταν δεν ήταν. Αυτοί υπέθεσαν πως ήταν αντάρτες, ενώ εγώ ήμουν μόνος. Για μια στιγμή έπαψαν να ρίχνουν και εγώ έρποντας τώρα ανεβαίνω προς τα πάνω να δω μήπως έρχονται θα με πιάσουν ζωντανό φυσικά. Αυτοί από τον φόβο τους όπως είπα προ ολίγου υπέθεσαν πως είναι οι αντάρτες, ακόμη μια ρυπή, λέω Γιορίκα βάλε τα δυνατά σου να απομακρυνθείς, έρποντας παιδί που πήγα το χιλιόμετρο από τη σιδηροδρομική γραμμή, σχεδόν έφτασα στην παλιά γέφυρα, αυτή η γέφυρα πάει Σερβία, ο δρόμος, δύσκολα ερχόταν οι σφαίρες. Απάνω οι αντάρτες ήταν στο Μπούφι, ήταν στο Μπέλα Βόδα και έγινε τι έγινε μεταξύ τους. Λέει ένας πρέπει να στείλουμε τον Γιάννη τον Γιαλαμά τον εκτελεστή να τον φέρει, για μένα, θα κάψουν οι Γερμανοί το χωριό, του λέει κάποιος Λάζαρος γείτονάς μας στο παλιό το σπίτι, «Εσύ γιατί ανέβηκες πάνω στο βουνό Παύλο;». Λέει για τους Γερμανούς, η αμαξοστοιχία ήταν του πατέρα του γερμανικιά ήταν η αμαξοστοιχία ο σκοπός ο δικός σου ένας λόγος παραπάνω μόνος του έκανε αυτό το πράγμα και μεις πάνω εδώ ήμασταν 500 άτομα και από το φόβο τους ανεβήκαν πιο ψηλά (γελάει). Ναι ρε δε το σκέφτηκα λέει καλά, αυτός ο Παύλος που είπε να στείλουν τον εκτελεστή. Ο εκτελεστής δε, ήταν συμμαθητής μου, ο Γιάννης ο εκτελεστής. Του λέει ρε εγώ θα πάω να φέρω το φίλο μου δεν έχει σχέση αν εκείνος είναι εθνικόφρονας και εγώ είμαι κομμουνιστής. Τσακωθήκανε, τσακωθήκανε και με τον Φωκά, ο άλλος καπετάνιος. Του λέει θα σε εκτελέσω, του λέει, ο Γιάννης ήταν στρατιωτικός, ο Φωκάς ήταν πολιτικός, αυτά μου τα λέει ο ίδιος ο Γιάννης όταν κατέβηκε. Λέει άκουσε στο δευτερόλεπτο εγώ σε εξολοθρεύω, εμένα; εγώ καπετάνιος, βρε άντε από δω του λέει. Ο Γιάννης ήταν παλικάρι και στα χέρια και στο μυαλό. Τι άλλο να πω;

- Τους αντάρτες εσείς τους υποστηρίζατε;

- Φυσικά, παρόλα που δεν ήμουν στην οργάνωση, δεν ήμουν πουθενά.

- Είχατε κρύψει κανέναν στο σπίτι; Είχατε βοηθήσει κάποιον;

- Μπα, μόνο ψωμί έδωσα σ΄έναν από τον Μεσόκαμπο.

- Για τη ζωή σας φοβόσασταν εκείνη την εποχή;

- Ω μπα, όχι. Είμαι τρελός. (γελάει)

- Στην εκπαίδευση; Σχολείο τα παιδιά πηγαίνανε; Τους άφηναν; Υπήρχε πρόβλημα;

- Τι; τι;

- Σχολέιο λέω τα παιδιά πηγαίνανε; Τους άφηναν οι Γερμανοί ή υπήρχε πρόβλημα δεν επιτρεπότανε; Πώς ήταν εδώ στο χωριό;

- Με τους Γερμανούς; Πάλι δε κατάλαβα.

- Στο σχολείο τα παιδιά πηγαίνανε ή δεν άφηναν οι Γερμανοί;

- Οι Γερμανοί δεν αφήναν;

- Ναι ρωτάω, δεν ξέρω.

- Όχι πηγαίναν, πηγαίναν κανονικά.

- Εσείς κάνατε κάτι για να βγάλετε τα προς το ζην;

- Τσομπάνος ήμουν, βοσκούσα την αγέλη του χωριού.

- Ωραία. Ο κλήρος και οι δάσκαλοι στην περιοχή τι ρόλο είχανε; Βοηθούσανε;

- Μπα, ο καθένας ήθελε να προστατέψει τον εαυτό του.

- Ναι.

- Γερμανοί, οι Γερμανοί δεν παίζανε.

- Στον εμφύλιο θα μου πείτε τώρα. Εκείνη την περίοδο ήσασταν πάλι εδώ στο χωριό;

- Ναι.

- Πήρατε μέρος στον εμφύλιο;

- Εναντίον των ανταρτών;

- Μεταξύ των Ελλήνων που ήταν.

- Όχι.

- Είχατε κάποιον συγγενή ή φίλο που να είχε πάρει μέρος;

- Ε στο;

- Στο ΕΑΜ στον εμφύλιο.

- Ναι, τον Γιάννη, τον εκτελεστή που λέμε, τον Γιαλαμά, τον Κωνσταντινίδη τον Σπύρο, ο Σπύρος ο Κωνσταντινίδης είχαμε μια συγγένεια, δεύτερα ξαδέρφια ήμασταν.

- Ναι. Εσείς, ήσασταν οργανωμένος πολιτικά, στον εμφύλιο;

- Όχι.

- Καθόλου. Οι γυναίκες εκείνη την εποχή τι ρόλο είχανε; Πώς ήτανε τα πράματα;

- Ορισμένες γυναίκες ήτανε παλικάρια.

- Συμμετείχανε, κάποιες.

- Ναι. Συμμετείχανε. Η πρώτη γυναίκα που ήταν, ήταν η Ξενίδου Σοφία λεγότανε, ανδρογυναίκα, εκείνη δεν έπαιζε, ήταν παλικάρι. Δηλαδή, Γερμανός, του άλλαζε τα φώτα που λέμε.

- Κάτι άλλο που να θυμάστε, να σας έχει μείνει από τον εμφύλιο;

- Μπα, εγώ συνέχεια στα ζώα ήμουνα, αυτά που έβλεπα αυτά που σας είπα.

- Εντάξει ευχαριστώ πολύ.

- Παρακαλώ.

Συνέντευξη 2η

Π. Γεώργιος

23 Αυγούστου 1934

Νέος Καύκασος

Καύκασος Ρωσίας

- Όνομα επώνυμο πείτε μου να γράψω.

- Να μην, εσύ είσαι από τις αρχές και τέτοια και ξες, θα με κλείσουν μέσα. (γέλια)

- Όχι, όχι δε θα φαίνονται αυτά μόνο τα αρχικά σας θα βάλω.

- Ας είναι, Γ.Π , γεννηθείς εδώ.

- Ημερομηνία;

- Το 1934, 23 Αυγούστου.

- Από πού ήρθανε οι δικοί σας; Από τη Ρωσία από ποιο χωριό;

- Η μάνα μου ήτανε Τραπεζουνταία και ο μπαμπάς μου ήταν από τον Καύκασο. Θα ξέρεις ο Καύκασος πώς δημιουργήθηκε. Από που πήγανε στον Καύκασο.

- Έχω διαβάσει κάποια πράγματα.

- Ο πατέρας μου από την Αργυρούπολη φύγαν το 1865 τότε τους πείραξαν αυτούς. Πήγανε στον Καύκασο και εκεί ψάξαν τα χωριά τους. Αλλά η μάνα μου ζούσε στην Τραπεζούντα. Η μάνα μου έφαγε το μαχαίρι. Έχασε γονείς, αδέρφια τους σφάζανε και χώθηκαν κάτω στα τούνελ, στα βουνά και δε βγαίνανε και από την πείνα πεθαίνανε, διότι άμα σε έβρισκαν σε σκότωναν όχι αστεία. Η μάνα μου είναι Τραπεζουνταία και ο πατέρας μου από τον Καύκασο.

- Ωραία, για την κατοχή τώρα, πόσο χρονών ήσασταν περίπου;

- Στην κατοχή ήμουνα, το 40 ήμουνα 6 χρονών, όταν άρχισε ο πόλεμος.

- Οι Γερμανοί πώς σας φεροταν εδώ στο χωριό;

- Εδώ η περιοχή Φλωρίνης δεν έπαθε τόση ζημιά, διότι, η ζημιά έγινε όταν οργανώθηκανε το αντάρτικο, κάτω η Λαμία αυτοί βράσανε. Και εδώ είχε μικροπράγματα, αλλά μας κάψανε και σπίτια, αλλά θύματα δεν είχαμε πολλά. Ολόκληρος νομός ας είχε 20-50 θύματα, δεν είχαμε πολλά θύματα, διότι δεν αντισταθήκαμε, διότι εδώ οι περισσότεροι είναι ντόπιοι, Μακεδόνες, αλλά μιλάνε την σλάβικη τη γλώσσα, Σλαβομακεδόνες, αυτοί δεν ανακατευθήκανε με το αντάρτικο, να ανεβούνε και να κάνουνε, λίγα πράγματα.

- Τους αντάρτες τους υποστηρίζατε;

- Τους αντάρτες ασφαλώς, στην κατοχή με τους Γερμανούς όλοι τους υποστηρίζανε, διότι ο αγώνας ήτανε το όνομα ήτανε ΕΑΜ Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

λεγότανε, ΕΑΜ ναι. Εκεί ήτανε οργανωμένα τα χωριά και τροφοδοτούσαν, αλλά εδώ στην περιοχή λίγα πράγματα.

- Είχατε κρύψει κανέναν στο σπίτι ή να βοηθήσετε αντάρτη;

- Όχι δεν κατέβαιναν εδώ, διότι ήμασταν και σύνορα, επικίνδυνα ήτανε. Τότε από εδώ έβραζε ο τόπος είναι Γιουγκοσλαβία ήταν τα σύνορα, είμαστε ένα χιλιόμετρο, τα είδες.

- Για τη ζωή σας φοβόσασταν με τους Γερμανούς;

- Όχι και τόσο, άμα δεν τους πείραζες, όχι τόσο. Μένανε εδώ στη γέφυρα, στη σιδερένια γέφυρα και κάθε απόγευμα ερχότανε μας ψάχνανε γάλα και ένα αυγό λέγανε. Αλλά κάψανε το χωριό, κάψανε κανένα 20- 30 σπίτια, διότι ήτανε η οργάνωση και ο αρχηγός της οργάνωσης πιάστηκε και είχε κατάσταση επάνω του, και αυτός όπως τον πηγαίνανε νύχτα, στον δρόμο έφαγε τη μισή την κατάσταση. Τον πιάσανε και αφού βρήκανε 20-30 σπίτια με εκείνα τα ονόματα ήρθαν κάψανε, ήταν οργανωμένοι αυτοί, αυτό ήτανε, θύμα δεν είχαμε.

- Στην εκπαίδευση; Σχολείο πηγαίνατε κανονικά;

- Πηγαίναμε, πηγαίναμε κανονικά.

- Ωραία. Εσείς, κάποια δουλειά κάνατε ή ήσασταν στα χωράφια;

- Ε εγώ το ‘47 πήγα γυμνάσιο. Μέχρι τον εμφύλιο ήμασταν πεινασμένοι. Ούτε φαΐ ούτε τίποτα, γυμνοί, άμα ρωτάς πώς περνούσαμε, εγώ πήγαινα έπαιρνα συσσίτιο από το στρατό και έφερνα και σ’αυτούς.

- Ο κλήρος και οι δάσκαλοι τι ρόλο είχανε; Βοηθούσανε;

- Οι περισσότεροι βοηθούσανε, λίγοι δε παίρναν μέρος.

- Τώρα για τον εμφύλιο, ήσασταν πάλι εδώ;

- Στον εμφύλιο μέναμε εδώ αλλά πηγαίναμε σχολείο μέναμε εκεί, οι γονείς μας έμεναν εδώ.

- Α, πηγαίνατε στην πόλη.

- Ναι, μέναμε εκεί, με τον παπά. Άμα ήσουν εδώ έπρεπε να πάρεις όπλο εναντίον αυτών που ήταν πάνω, των ανταρτών. Όσοι δεν έπαιρναν όπλο, εμείς ήμασταν σχολείο, οι πατεράδες μας ήταν πολύ γέροι και ο παππούς, δεν οπλίστηκαν να χτυπήσουν το στρατό, όσοι δεν οπλίστηκαν να χτυπήσουν τους αντάρτες λέγαν «είσαστε εσείς οι τροφοδότες» έπιασαν τους γονείς μας, τέσσερις άντρες και πέντε γυναίκες. «Εσείς για να μην παίρνετε όπλα και να μη βοηθάτε εμάς είστε τροφοδότες των ανταρτών», δεν μας ακούγαν, κάναν υποθέσεις για τροφοδότες. Παίρνουν τη γιαγιά, τη βάζουν μέσα, χειμώνα, και άρχισε το ξύλο, τη γιαγιά πρώτη χτυπήσανε, διότι η γιαγιά ήταν από την άκρη και εκεί στα δέντρα ήταν τα άλογα, το ιππικό που ερχόταν, οι αντάρτες. Ευτυχώς, ένας χωριανός τους είδε, τους χωροφύλακες και τους λέει «σταματάτε ρε, τι χτυπάτε γυναίκες», ο άνθρωπος πήρε μέρος και ευτυχώς δεν φάγανε και οι άλλοι ξύλο. Ήταν και δύο παιδάκια από τρία, τέσσερα χρονών. Εδώ ένας δικός μου ανηψιός ήταν και μια κοπελίτσα μικρή, εκείνα τα πήρανε μαζί με τις

μάνες τους. Πού να πάνε; Μικρά παιδιά ήτανε. Αφού διαβάσαν τις καταθέσεις τους, τέσσερις χωροφύλακες δώσανε κατάθεση. Διαβάσανε τους δύο, έρχεται ο τρίτος, ο άνθρωπος δεν μπόρεσε να πει, γιατί λέει ο πρόεδρος του δικαστηρίου «Αν είναι αυτά σωστά τρεις εις θάνατον, πέλεκις κρέμεται στα κεφάλια τους» και βγαίνει ο τρίτος χωροφύλακας και του λέει «για να δω την κατάθεση σου, αυτά που λες στην κατάθεση, τα είπες εσύ;» εμένα λέει με βάλανε να υπογράψω λευκό και υπόγραψα λευκό. Το χωριό δεν το κατέλαβαν αντάρτες ή τι κάναν αυτοί οι άνθρωποι. Βγαίνει και ο τέταρτος χωροφύλακας και λέει και εγω τα ίδια, με έβαλε ο αστυνόμος να υπογράψω λευκό και τότε, τη γλυτώσαμε, αλλιώς θα ήμασταν, στα νεκροταφεία, οι γονείς μας.

- Ναι. Εσείς στον εμφύλιο πήρατε καθόλου μέρος;

- Όχι, μικροί ήμασταν, στον εμφύλιο το ’47 ήμουν έξι και εφτά δεκετρία χρονών.

- Κάποιος γνωστός σας που να είχε πάρει μέρος, συγγενής;

- Συγγενείς πήραν μέρος. Δηλαδή, πήραν, αυτοί που χτυπήσαν τους Γερμανούς, τους κυνηγήσαν ύστερα. Μετά έφυγαν, ήρθε, έχει ιστορία, από το Κάιρο ήρθε ο βασιλιάς και όσοι ήταν οργανωμένοι και χτυπούσαν τον κατακτητή, τους έπιαναν και τους σκοτώνανε και τους βάζανε και φυλακή. Αυτά πρέπει να γραφτούν, η ιστορία, η αληθινή ιστορία.

- Οι γυναίκες εκείνη την εποχή τί ρόλο είχαν, στον εμφύλιο; Συμμετείχαν κάπου;

- Στον εμφύλιο ήταν οι γυναίκες ολόκληροι λόχοι και τάγματα. Είχαν πάνω πολύ πράγμα, πολύ στρατό. Κράτησε δύο χρόνια δυνατά, και αν δεν επαινέβαιναν οι Αμερικάνοι να βοηθήσουν τον εθνικό στρατό, τα πράγματα θα συνέχιζαν, δε ξέρω που θα πήγαιναν.

- Αυτά είχα να ρωτήσω, τώρα αν έχετε κάτι που θυμάστε έτσι πολύ έντονα να μου πείτε από την κατοχή ή τον εμφύλιο.

- Τι να πεις, αυτά πουλάκι μου δε γράφονται. Πηγαίναμε σχολείο πιτσιρικάδες και μια δραχμή αν είχαμε θα πέρναμε εφημερίδα, όλα που τα ακούγαμε και ρωτούσαμε. Ο Γερμανός σκότωσε το σκυλί στην αγκαλιά μου μέσα, μεγάλο σκυλί. Περικύκλωσαν το χωριό και ήρθαν να κάψουνε τα σπίτια αυτά που πιάσαν τα ονόματα, που ήταν οργανωμένοι, στην οργάνωση για επάνω. Μπαίνει μέσα ο Γερμανός, εγώ τι ήμουν έξι χρονών, λέω πάρτο, πάρτο, λέω μπορεί να μπει ο Γερμανός μου λέει παρτί, παρτί, δεν κατάλαβα εγώ και το σκυλί μπαίνει μάσα στο διάδρομο αυτός έρχεται να μπει, δε μπορεί, εγώ κρατάω το σκυλί από επάνω βάζει την κάνη στο στόμα, εγώ το κρατούσα από το στόμα και αυτός βάζει την κάνη και το σκοτώνει και από εδώ στα πόδια μου καρφώθηκε, η σφαίρα.

- Κάτι άλλο έτσι να θυμάστε;

- Και τι βιβλία δεν πήρα και δε διάβασα, δεν τελείωσα γυμνάσιο διότι, δεν μπόρεσα. Ο πατέρας μου ήταν γέρος, το ’40 ήρθαν οι Γερμανοί, έχασε το φως του, ούτε δούλευε ούτε τίποτα, ψωμί δεν είχαμε να φάμε. Πήγαινα στο στρατό και έπαιρνα, μόλις έβγαζε ο στρατός τα συσσίτια μας έδιναν εκεί με καραβάνες και μας έδιναν εκεί

δυό φαγητά και ερχόμασταν και μαζί τρώγαμε και δουλεύαμε νύχτα στο φούρνο το στρατιωτικό για να μας δώσει μισό ψωμί, μέχρι η ώρα δώδεκα μας δίνανε μισό ψωμί.

Συνέντευξη 3η

Σ. Μαρία

1940

Ν. Καύκασος

Καύκασος Ρωσίας

- Όνομα και επώνυμο πείτε μου λίγο.

- Σ. Μ.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- Το 1940.

- Που γεννηθήκατε;

- Εδώ, στον Καύκασο.

- Και από που είναι η καταγωγή σας;

- Από που ήρθαν οι γονείς μου;

- Ναι.

- Από τον Καύκασο της Ρωσίας. Γενικά δε θυμάμαι πολλά.

-Ό,τι θυμάστε, στην κατοχή ήσασταν περίπου 8 χρονών;

- Ε, εκεί.

- Θα μου πείτε λίγο έτος γέννησης;

- Το ‘40.

- Εδώ γεννηθήκατε, στον Καύκασο;

- Ναι, ναι εδώ.

- Από ποιο χωριό ήρθατε;

- Οι γονείς μου, το χωριό τους Ιγούν το λέγανε από την Ρωσία από εκεί, από τον Καύκασο της Ρωσίας.

- Οι Γερμανοί πώς σας φέρονταν; Είχατε κινδυνέψει καθόλου απ’ αυτούς;

- Μερικές φορές ναι, μερικές φορές οχι.

- Τους αντάρτες τους υποστηρίζατε; Είχατε κρύψει κανένα; Είχατε βοηθήσει;

- Όχι, δεν κρύψαμε, ήταν εμφύλιος πόλεμος, αδερφός με τον αδερφό χτυπιότανε.

- Όχι στον εμφύλιο, τώρα για την κατοχή λέω για πιο πριν.

- Ε ναι για πιο πριν, τότες ο ανταρτοπόλεμος ήτανε.

- Για τη ζωή σας με τους Γερμανούς φοβόσασταν;

- Μικρά ήμασταν, αλλά φοβόμασταν γιατί η μάνα μου η καημένη όταν έλεγαν ότι οι Γερμανοί έρχονται στο χωριό και θα κάνουν ζημιές η μάνα μου η καημένη μας έκρυβε, μας έβαζε κάτω από το κρεβάτι και φοβότανε, στεναχωριότανε σου λέει να μην έρθουν τα παιδιά μου και τα κάνουν τίποτα. Ο αδερφός μου ήταν πιο μεγάλος ο Αγαθόνικος έφευγε από το σπίτι για να μην τον πιάνανε.

- Στο σχολείο πηγαίνατε κανονικά;

- Δυο χρόνια ήταν κλειστά τα σχολεία κορίτσι μου, γιατί με τον ανταρτοπόλεμο, δεν, τα σχολεία ήταν κλειστά.

- Ναι.

- Δασκάλοι δεν ερχότανε.

- Κάνατε κάποια δουλειά για να βοηθήσετε στα προς το ζην;

- Μικρή ήμουν σχόλειο πήγαινα, αλλά βοηθούσα στο χωράφι.

- Ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό βοηθούσανε; Είχανε ρόλο; Στηριζόσασταν πάνω τους;

- Μπα, τέτοια δεν είχαμε.

- Μετά στον εμφύλιο ήσασταν πάλι στο χωριό εκείνη την περίοδο;

- Ναι στο χωριό, εδώ μέσα, εδώ μέσα ήμασταν κορίτσι μου.

- Πήρατε καθόλου μέρος; Εσείς; Η οικογένεια;

- Ο αδερφός μου ήτανε, που ήτανε πιο μεγάλος στον ανταρτοπόλεμο όχι στο γερμανικό. Ήτανε μαήτης, είχε όπλο και πήγε στην αστυνομία με έναν ναι, κι η μάνα μου με εμάς δύο παιδιά, ήμασταν σπίτι, καημένη η μάνα μου.

- Οργανωμένοι πολιτικά πριν από την έναρξη του εμφυλίου ήσασταν;

- Όχι.

- Εκείνη την εποχή οι γυναίκες; Ο ρόλος τους πώς ήτανε;

- Όχι, όχι ούτε οι γυναίκες, οι γυναίκες πολύ φοβισμένες ήμασταν τότε. Θυμάμαι από τη μάνα μου και απ' όλες, από τη γειτονιά, από το χωριό όλοι με φόβο, με τρόμο ήτανε.

- Ε κάτι άλλο από την κατοχή, από τον εμφύλιο, κάποιο περιστατικό που να θυμάστε έτσι πιο έντονα;

- Μια γέφυρα ήτανε έτσι, δε μπορώ να θυμηθώ. Θυμάμαι που γυρνούσαν στα σπίτια οι Γερμανοί και ζητούσαν αυγά. Το θυμάμαι πολύ καλά γιατί ερχόταν και στη μάνα μου και την έλεγαν «μη φοβάζαι γιαιτσα γιαιτσα μπες μέσα μπες μέσα όχι κακό» δηλαδή δε σε κάνουμε τίποτα. Αυτό το θυμάμαι πολύ καλά, ερχόταν και μας ζητούσαν ψωμί, αυγά ο καθένας ότι είχε, αλλά δε μας πειράξανε.

Συνέντευξη 4η

Η. Χρήστος

1930

Ν. Καύκασος

Πέλικπας

- Το όνομα και το επώνυμό σας να μου πείτε λίγο.

- Η. Χ.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- Το ’30.

- Γεννηθήκατε εδώ;

- Ναι, εδώ.

- Η καταγωγή σας από πού είναι;

- Από το Πέλικπας.

- Ωραία. Περίπου πόσο χρονών ήσασταν στην κατοχή;

- 10.

- Οι Γερμανοί πώς σας φέρονταν;

- Πολύ καλά, πολύ καλά, και αυτά που λένε λόγια είναι. Ερχόταν οι άνθρωποι χτυπούσαν την πόρτα σου, «θέλουμε αυγά», έλεγε και έφευγε από την πόρτα. Εγώ είμαι εναντίον των Γερμανών. Ερχόταν χτυπούσαν την πόρτα αυγά θέλουμε και έφευγε από την πόρτα μακριά να μη ζυγώσει τη γυναίκα. Τώρα τα σκοτώματα, όταν σκοτώνω θα με σκοτώσεις.

- Εσείς, είχατε κινδυνέψει από τους Γερμανούς;

- Έκαψαν το σπίτι μας. Βρήκαν κάτι χαρτιά από τον αδερφό μου που ήταν μεγάλος, τότε ήρθαν τα κάψαν και φύγανε, πήραν ότι πήραν και έφυγαν.

- Υποστηρίζατε τους αντάρτες εσείς τότε;

- Καλά τότε ναι εντάξει.

- Είχατε κρύψει ποτέ ή βοηθήσει να φάει κάτι κανέναν αντάρτη εσείς;

- Οι αντάρτες ελεύθεροι ήταν τι να κρυφτούνε;

- Για τη ζωή σας τότε φοβόσασταν;

- Πως δε φοβάσαι,μπορείς να μη φοβάσαι καλέ; Όταν το όπλο το χει άλλος, άλλος το σκοτώνει, όποιον πάρει η μπόρα που λέμε.

- Στο σχολείο πηγαίνατε κανονικά; Επιτρεπόταν;

- Ήτανε το σχολείο, οι δασκάλοι εκεί πέρα.

- Πηγαίναν τα παιδιά δηλαδή κανονικά. Εσείς κάνατε κάποιο επάγγελμα, για να βγάλετε τα προς το ζην ή στα χωράφια;

- Στα χωράφια.

- Ο ρόλος του κλήρου και του δασκάλου στο χωριό; Βοηθούσαν;

- Τι να πώ για αυτό;

- Μήπως βοηθούσαν κάπως περισσότερο.

- Όχι, τα βασικά.

- Την περίοδο του εμφυλίου ήσασταν πάλι εδώ, στο χωριό;

- Ναι.

- Πήρατε μέρος στον εμφύλιο;

- Οχι. Ήμουν στα Μ.Α.Υ (Μονάδες Αυτοάμυνας Υπαίθρου)

- Οργανωμένος πολιτικά πριν την έναρξη του εμφυλίου ήσασταν;

- Τότε δεν υπήρχανε οργανωμένα αυτά, ήταν βενιζελικοί και βασιλικοί, αυτά ήταν. Εμείς οι νέοι ούτε ξέραμε τι είναι.

- Ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο;

- Τα ίδια, όπως τώρα ήταν και τότε.

- Κάποιο γεγονός που να θυμάστε από την κατοχή ή τον εμφύλιο πιο πολύ;

- Οχι, τι ήμουν τότε 10 χρονών;

- Μικρός ήσασταν. Αυτά είχα να σας ρωτήσω.

- Θυμάμαι πολύ που μας ζητούσαν αυγά και έφευγε τρία μέτρα μακριά από την πόρτα. Αλλά, όταν σκοτώνεις θα σε σκοτώσουν.

- Ωραία, ευχαριστώ.

Συνέντευξη 5η

Η. Ερωτόκλιτος

1936

Ν. Καύκασος

Πέλικπας

- Το όνομα και το επώνυμό σας θέλω να μου πείτε πρώτα.

- Η. Ερωτόκλιτος.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- Το 1936.

- Πού γεννηθήκατε;

- Εδώ, στο χωριό. (Ν. Καύκασος)

- Και οι γονείς σας, από ποιο μέρος της Ρωσίας ήρθαν;

- Από το Πέλικπας.

- Ωραία. Θέλω να μου πείτε λίγο πώς σας φερόταν οι Γερμανοί, πώς ήταν τα πράγματα;

- Κοίταξε εμάς εδώ μας φερόταν καλά, δεν είχαμε δώσε-πάρε με Γερμανούς και μας φερότανε καλά. Να φανταστείς, ο Γερμανός, αυτό θυμάμαι, περνούσε από τα σπίτια και έδινε σε μας τα μικρά καραμέλες.

- Εσείς περίπου πόσο χρονών ήσασταν τότε;

- Πότε για πες, ποια χρονιά;

- Ε, η κατοχή ξεκίνησε το ‘41.

- Το 41’ ήμουν πέντε χρονών. Ύστερα το ‘44 που ήταν ακόμα εδώ, ήμουν οχτώ.

- Ωραία. Εσείς τους αντάρτες τους υποστηρίζατε;

- Όχι, στον εμφύλιο;

- Όχι στον εμφύλιο, στην κατοχή είμαστε ακόμα.

- Επειδή ήταν κατά των Γερμανών, βέβαια.

- Είχατε βοηθήσει ποτέ αντάρτες; Ή να τους κρύψετε ή να τους δώσετε φαγητό;

- Δεν θυμάμαι.

- Ε ήσασταν μικρός δε πειράζει. Φοβόσασταν για τη ζωή σας;

- Ξες τι, φοβόμασταν, γιατί μια φορά περικύκλωσαν το χωριό και μεις ήμασταν μικρά και ερχόταν και μας λέγανε να πάτε στην εκκλησία, η μάνα μου με τέσσερα μωρά, μας

πήρε και πήγαμε στην εκκλησία. Εκεί τότε είχε ένα αυτό, ας πούμε, τους βάζαν στην εκκλησία και τους καίγανε. Και η μάνα μου ήταν λιγόψυχη και, αλλά πήγαμε και δε μας πειράξανε.

- Υπήρχε κάποιο πρόβλημα με το σχολείο; Πηγαίνατε κανονικά;

- Πηγαίναμε. Ύστερα όμως, εγώ πήγα μέχρι την τρίτη, και αυτό να στο πω, ύστερα δεν πήγα άλλο στο σχολείο. Στην τετάρτη, πήγα στο 3^{ο} δημοτικό της Φλωρίνης, εν καιρώ ανταρτών γινόταν αυτά, ύστερα ήρθε ένας δάσκαλος εδώ, με πήραν εδώ, ύστερα χτύπησαν οι αντάρτες, πήραν το δάσκαλο, εγώ έμεινα πάλι στην τρίτη. Την άλλη χρονιά, μεγάλος όμως ε, με στείλαν στο Μεσονήσι, σ' ένα χωριό, εκεί ο δάσκαλος λέει «να βγουν οι ανταρτοπρόσφυγες» ήμασταν κανα δέκα δεκαπέντε παιδιά, βγήκαμε εκεί κοντά, με λέει «εσύ από που είσαι;», Πόντιος ήταν ο δάσκαλος, λέω από τον Καύκασο, «πώς λέγεσαι;» Ηλιάδης, λέει «την Ραχή τι την έχεις;» μια πρώτη μου ξαδέρφη, δασκάλα και αυτή από το Αμμοχώρι, «και τι τάξη πας;» λέω «τρίτη τώρα πρέπει να πάω Τετάρτη», με λέει «άντε ρε μαντράχαλε πήγαινε στην έκτη» ήμουνα και ψηλός, ναι αλλά εγώ πήγα στην έκτη διαίρεση δεν ήξερα, αφαίρεση, τέτοια πράματα δεν ήξερα, κλάσματα δεν ήξερα γραμματική δεν ήξερα, έκθεση, δεν ήξερα να γράψω, καλά την ιστορία ας πούμε, την διάβαζες τη μάθαινες και με έδωσε ένα απολυτήριο εκεί, έδωσα γραπτά πήγα στο γυμνάσιο ένα χρόνο, αλλά δεν ήξερα, δεν ήξερα, και έμεινα στην τάξη και έγινα κολώνα του σπιτιού.

- Βοηθούσατε έτσι στα χωράφια τότε τους γονείς σας;

- Βέβαια, βέβαια.

- Η εκκλησία, ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό, είχαν κάποιο σημαντικό ρόλο τότε στην κατοχή;

- Δεν είχαν όχι.

- Στον εμφύλιο, εκείνη την περίοδο, ήσασταν πάλι εδώ, στο χωριό;

- Στον εμφύλιο όχι, φύγαμε στο Μεσονήσι. Εγώ, η αδερφή μου και ο πατέρας μου. Ο πατέρας μου δεν πήρε όπλο γιατί τον ζόριζε εδώ ένας ανθυπασπιστής εδω κοντά να πάρει όπλο και τον έλεγε ο πατέρας μου «εγώ δε μπορώ να πάρω όπλο, έχω έξι παιδιά αν σκοτωθώ ποιος θα τα προσέχει;» και δεν πήρε όπλο. Αλλά ήμασταν στο Μεσονήσι, ερχόμουνα, τα άλογα μας τα πήραν οι αντάρτες, εγώ και στο σχολείο πήγαινα, αλλά περπατούσα από το Μεσονήσι, ερχόμουνα να πάω στις αγελάδες γιατί δε μπορούσε να οργώσει ο πατέρας μου γιατί οι αγελάδες δεν ήταν μαθημένες, πήγαινα και τάιζα τις αγελάδες. Και ύστερα με λέγανε από τη γραμμή τη σιδηροδρομική δε θα φύγεις, πάλι νηστικός πήγαινα πίσω, πήγαινα στο Μεσονήσι.

- Πήρατε μέρος στον εμφύλιο;

- Όχι, μικρός ήμουν.

- Οι γυναίκες στον εμφύλιο είχαν ρόλο; Πώς ήταν τα πράγματα;

- Οι γυναίκες; Μπα, εγώ δε νομίζω, δε ξέρω κιόλας να σου πω.

- Αυτά είχα να σας ρωτήσω, τώρα αν θυμάστε κάποιο γεγονός ή από τον εμφύλιο ή από την κατοχή που να θυμάστε έντονα εσείς να μου πείτε.

- Κοίτα, από τον εμφύλιο θυμάμαι, ήρθαν χτύπησαν το χωριό οι αντάρτες, αυτά θα τα 'χεις γράψει εσύ. Εμείς φεύγαμε από το σπίτι και ερχόμασταν σ΄αυτό το σπίτι, σπίτι της κατοχής ξέρεις εκείνο, κοιμόμασταν εδώ και ύστερα από εδώ φεύγαμε πάλι πηγαίναμε το πρωί, ε ξες μες τις δουλειές, μες το σπίτι. Αυτά θυμάμαι εγώ.

- Εντάξει, ευχαριστώ πολύ.

Συνέντευξη 6η

Κ. Βλαδίμηρος

1935

Ν.Καύκασος

Καρς- Σαλουτ

- Όνομα και επώνυμο πείτε μου να γράψω λίγο.

- Το δικό μου;

- Ναι.

- Κ. Β. του Θ. και της Μ.(γελάει), μη τα γράφεις αυτά.

- Ωραία. Ημερομηνία γέννησης;

- Το 1935.

- Στον Καύκασο γεννηθήκατε;

- Στο Ν. Καύκασο, γιατί ο Καύκασος είναι πέρα.

- Η καταγωγή σας από πού είναι;

- Από το Καρς- Σαλουτ.

- Περίπου πόσο χρονών ήσασταν στην κατοχή θυμάστε;

- Στην κατοχή;

- Ναι περίπου.

- Η κατοχή, ποια χρονιά ήταν η κατοχή;

- Από το '41 μέχρι το '44.

- '41 με '44 ήμουν εννιά χρονών.

- Οι Γερμανοί πώς σας φέρονταν πείτε μου και αν είχατε κινδυνέψει εσείς ή οι γείτονες;

- Ναι, πολύ. Πάντοτε, όταν ήταν τότε με τους Γερμανούς και τα λοιπά, ήταν σε τακτικό αριθμό ημερών που άλλοτε τη νύχτα, άλλοτε την ημέρα είχαμε διαταραχές, γιατί το σπίτι μας ήταν κοντά στην αστυνομία.

- Εσείς, υποστηρίζατε τους αντάρτες;

- Ναι, ναι γιατί είχα τον αδερφό μου επάνω, ύστερα ήρθαν πήραν και την αδερφή μου, 18 χρονών, αλλά σε μια μάχη στη Νάουσα σκοτώθηκε η αδερφή μου.

- Άρα είχατε κρύψει, βοηθήσει αντάρτες, ο αδερφός σας ερχότανε σπίτι.

- Εκεί; Δεν ήρθε καθόλου, όχι, γιατί εκεί στα αντάρτικα, ήταν στα Γρεβενά, η έδρα του εκεί στα Γρεβενά και ήταν λοχαγός, είχε όλο το λόχο, ο πρώτος αξιωματικός στα Γρεβενά εκεί επάνω στα βουνά των Γρεβενών ήταν ο αδερφός μου.

- Για τη ζωή σας φοβόσασταν τότε στην κατοχή;

- Βέβαια, φοβόμασταν πολύ, ήτανε κίνδυνος. Κατέβαιναν στο χωριό οι αντάρτες, παίρνανε ζώα, παίρνανε τρόφιμα, παίρνανε άτομα και φεύγανε στο βουνό. Μετέπειτα, ύστερα, ερχότανε η αστυνομία στα σπίτια μας και μας έλεγε «τι έγινε;» και μεις λέγαμε, η μάνα μου έκλαιγε, ήμασταν ορφανά (κλαίει) ο πατέρας μας δε ζούσε, τον αδερφό μου τον πήραν, την αδερφή μου την πήραν τα αντάρτικα. Ερχότανε οι αντάρτες και μετά όταν φεύγαν τα ξημερώματα ήτανε χωριανοί με την αστυνομία διαβάλλανε την αστυνομία για να μας πάρουν να μας κλείσουν μέσα στην αστυνομία, τη μάνα μου την πήρανε και την πήγανε εξορία (συνεχίζει να κλαίει). Άσχημα χρόνια, δύο χρόνια εξορία είχαν τη μάνα μου και εμείς ήμασταν μωρά παιδιά, πατέρα δεν είχαμε, ήμασταν έξι, εφτά παιδιά, τι να κάναμε; Από δύο χρονών παιδί κοριτσάκι, τέσσερα με πέντε χρονών έξι ξέρω εγώ, εγώ, ήταν τότε και άλλα τα επόμενα τα δύο τα αδέρφια και τα άλλα δύο ήταν επάνω στα αντάρτικα.

- Σχολείο πήγαινατε κανονικά; Υπήρχε κάποιο πρόβλημα στην εκπαίδευση;

- Ναι, πηγαίναμε, είχαμε σχολείο κανονικά.

- Εσείς κάνατε κάτι, βοηθούσατε στα γεωργικά; Είχατε κάποια δουλειά για να βγάζετε τα προς το ζην;

- Τα γεωργικά τα έβγαζε ο αδερφός μου, που ήτανε απο μένα τρία χρόνια μεγαλύτερος και εγώ που ήμουνα στην έκτη δημοτικού απο εδώ από τη Φλώρινα τα άφησα και έφυγα, πήγα στο χωριό, έχασα τη χρονιά αυτή, πήγα στο χωριό γράφτηκα εκεί στο σχολείο και δεν πήγαινα, γιατί τη μάνα μου την πήραν εξορία και εγώ στο σπίτι ζύμωνα, άρμεγα τα πρόβατα, άρμεγα τις αγελάδες και ο αδερφός μου που ήταν μεγαλύτερος από μένα δύο τρία χρόνια, δηλαδή δεκατρία, δεκατέσσερα χρονών, πήγαινε με τα άλογα και όργωνε τα χωράφια. Όργωνε τα χωράφια και εγώ στο σπίτι με τα ζώα έκανα και με τη μικρή την αδερφή μας και έκανα φαγητό. Εγώ έμαθα τη μαγειρική καλά πλέον, γιατί μαγείρευα κάθε μέρα, τριών ειδών φαγητά και τον πήγαινα εκεί στο χωράφι που όργωνε, πήγαινα και τον πήγαινα φαγητό τον αδερφό μου.

- Στο χωριό ο κλήρος και ο δάσκαλος είχαν κάνα ρόλο να βοηθούσαν στην κατοχή;

- Ε, εμάς τα ορφανά λίγο μας παίρνανε, εμείς δε θέλαμε να πάμε σχολείο, αλλά μας παίρνανε και εκεί στο σχολείο μέσα μας βοηθούσανε, και αυτό, το συσσίτιο μας δίνανε, το φαγητό ας πούμε το πρωί που πηγαίναμε από εκεί μας δίνανε γάλα.

- Την περίοδο του εμφυλίου ήσασταν πάλι στο χωριό ή είχατε έρθει εδώ(Φλώρινα);

- Ήμουνα εδώ(στη Φλώρινα), πήγαινα πρώτη γυμνασίου και μετά έφυγα στο χωριό, τότε πήραν τη μάνα μου εξορία, πήγα άφησα την αυτήν και πήγα στο χωριό και μετά ερχόμουν εδώ λίγο καθόμουν, ξαναέφευγα στο χωριό, γιατί μόνα ήτανε τα αδέρφια μου.

- Πήρατε μέρος καθόλου στον εμφύλιο; Συμμετείχατε;

- Όχι, ήμασταν μικρά παιδιά.

- Τα αδέρφια σας, που είπατε, συμμετείχαν και στον εμφύλιο μετά;

- Ήταν, ο αδερφός μου ήταν πάντα, ο αδεφός μου ήταν διότι το αντάρτικο κράτησε πολύ, χρόνια, πολλά.

- Εσείς ήσασταν οργανωμένος πολιτικά κατά την έναρξη του εμφυλίου;

- Πουθενά, πουθενά, ήμασταν μικρά παιδιά.

- Ναι, ήσασταν μικρός. Ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο στην περιοχή πώς ήτανε;

- Δε ξέρω γιατί εγώ ήμουνα μικρός.

- Κανένα παιδί που να το είχαν πάρει στις παιδουπόλεις ξέρατε;

- Όχι δεν είχαμε τέτοια εμείς.

- Ωραία, κάτι άλλο που να θυμάστε έντονα από τον εμφύλιο ή την κατοχή, κάποιο περιστατικό;

- Περιστατικό ήταν αυτό, με τη μαμά μου που την πήρανε και μας αφήσανε πέντε παιδιά από πέντε, έξι χρονών η αδερφή μας και τα λοιπά και από εμάς μας αφήσανε μόνους και ήμασταν άστα, τρισάθλιο αυτό.

Συνέντευξη 7η

Π. Σόνια

1926

Ν. Καύκασο

Καρς

- Το όνομα και το επώνυμό σας θέλω να μου πείτε πρώτα.

- Π. Σ.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- Το 1926.

- Πού γεννηθήκατε;

- Στο χωριό. (Ν. Καύκασος)

- Και οι γονείς σας, από ποιό μέρος της Ρωσίας ήρθαν;

- Από το Καρς.

- Περίπου πόσο χρονών ήσασταν στην κατοχή;

- Στην κατοχή, εγώ πρέπει να ήμουνα δεκαέξι χρονών και δύο πες, δεκαοχτώ με πήραν οι αντάρτες.

- Οι Γερμανοί πώς σας φερότανε;

- Οι Γερμανοί ήρθαν στο χωριό μας και πιάσανε δύο, ήρθανε δύο Γερμανοί και τους πιάσανε οι αντάρτες και πλάκωσαν οι Γερμανοί τότε, κάψανε σπίτια, μπήκαν στα σπίτια μας, ταλαιπώριες.

- Είχαν κάψει και το δικό σας το σπίτι;

- Όχι, το δικό μας δε το κάψανε, αλλά είχε κινδυνέψει το χωριό πολύ από τους Γερμανούς.

- Τους αντάρτες εσείς τους υποστηρίζατε;

- Ε, βέβαια τους υποστηρίζαμε.

- Είχατε κρύψει κάποιον; Βοηθήσει, κάτι να του προσφέρετε;

- Κοίταξε δεν κρύψαμε, αλλά από εμάς περνούσαν αυτοί, οι Εγγλέζοι, όχι πώς τους λέγανε; Οι Άγγλοι, Άγγλοι δε τους λέγανε μωρέ, με ποιους πολεμούσαν τότε; Ποιοι μας βοηθούσανε; Μας βοηθούσανε οι αυτοί, Άγγλοι ήταν ναι. Εμείς δε τους κρύβαμε, αλλά βοηθούσαμε με τρόφιμα να τους κάνουμε, στέλναμε, μαζεύαμε τρόφιμα και τους στέλναμε.

- Φοβόσασταν για τη ζωή σας τότε στην κατοχή;

- Βέβαια φοβόμασταν, φοβόμασταν πάρα πολύ, πάρα πολύ.

- Εσείς σχολείο πηγαίνατε κανονικά; Επιτρεπότανε;

- Σχολείο πηγαίναμε αλλά τότε και τα σχολεία δεν ήταν ανοιχτά πολύ, τα είχαν κλείσει.

- Εσείς αφού ήσασταν και δεκαέξι χρονών κάνατε κάποιο επάγγελμα; Βοηθούσατε κάπως στο σπίτι ή στα χωράφια;

- Όχι βοηθούσα στα χωράφια το καλοκαίρι με τους γονείς μου πήγαινα και θέριζα, αλλά για την οργάνωση αυτή βοηθούσα, μαζεύαμε τρόφιμα και στέλναμε στους αντάρτες, επάνω.

- Ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό πώς ήταν; Βοηθούσαν στην κατοχή;

- Όχι, όχι αυτοί τότε δεν ήταν.

- Ωραία. Τώρα στον εμφύλιο, ήσασταν πάλι στο χωριό;

- Στον εμφύλιο, ήμουν στο χωριό και δεκαοχτώ χρονών κορίτσι ήρθαν με πήραν νύχτα οι αντάρτες, επιστρατεύανε.

- Άρα πήρατε μέρος στον εμφύλιο εσείς.

- Πήρα μέρος στον εμφύλιο, δεν πήρα μέρος στη μάχη, αλλά στο βουνό ήμουνα.

- Γιατί πήρατε μέρος στον εμφύλιο; Επειδή σας πήρανε;

- Όχι δεν ήθελα να πάω. Μπορεί να ήμουν στην οργάνωση αλλά δεν ήθελα να πάω, αλλά μας πήρανε, και επειδή πήραν τον αδερφό μου και ο αδερφός μου έφυγε από το βουνό και ήρθε κατέβηκε, σαν εκδίκηση ήρθαν και πήραν εμένα.

- Ήσασταν οργανωμένη εσείς πολιτικά όταν ξεκίνησε ο εμφύλιος;

- Όχι, εμείς τότε τι οργανώσεις; Μάστε μας αυγά, μάστε μας εκέινο, μάστε μας εκείνο. Δεν είχαμε οργανώσεις σοβαρές εκεί, αλλά τρέχαμε ήξεραν ποιοι είναι που βοηθάνε.

- Ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο ποιος ήταν;

- Όσο μπορούσαμε βοηθούσαμε, μαζεύαμε αυγά, μαζεύαμε τρόφιμα, ψωμιά, το ένα το άλλο και τα στέλναμε επάνω, στους αντάρτες.

- Εσείς, μετανιώσατε για τη δράση σας στον εμφύλιο; Που ήσασταν πάνω με τους αντάρτες.

- Ε, κουραστήκαμε, κορίτσια τώρα, σε νερά, σε ποτάμια με περιόδους, με πράματα με θάματα, αλλά εγώ δε θα έμπαινα, κάτω μπορεί να βοηθούσα αλλά επάνω δεν ήθελα να πάω, αλλά μας πήρανε.

- Στις παιδουπόλεις από τη Φλώρινα πήρανε παιδιά;

- Δεν μπορούσανε να μπουν, στα χωριά μπαίνανε, στην πόλη δε μπορούσανε να μπουν να αρπάξουν παιδιά, στα χωριά αρπάζανε. Εμένα πήραν τον αδερφό μου πρώτα και ύστερα πήραν εμένα. Έφυγε ο αδερφός μου από το βουνό, το έσκασε και

επειδή κατέβηκε κάτω, αντίποινα ήρθαν να με πάρουν εμένα, ναι, δεν ήθελα να πάω, κάτω βοηθούσα αλλά εκεί δεν ήθελα να πάω, αλλά άμα σε πήραν, θέλεις δε θέλεις θα πας.

- Κάτι άλλο, από την κατοχή, από τον εμφύλιο, κάποιο γεγονός που να θυμάστε πολύ;

- Ε, πόλεμος γινόταν, σκοτώνονταν κορίτσια, μας παίρναν μια εδώ μια εκεί. Σε μάχη δε μπήκα εγώ γιατί ήμουν στα όπισθεν και επειδή είχα εκεί ένα γέρο με βοηθούσε αυτός, με προστάτευε αυτός και δε μπήκα σε μάχη. Αλλά, τα κορίτσια ταλαιπωρήθηκαν τα καημένα, σκοτώνονταν, πολεμούσαν, κάνανε.

Συνέντευξη 8η

Ι. Ροδόπη

1936

Ν. Καύκασος

Καρς

- Το όνομα και το επώνυμο σας θα μου πείτε λίγο.

- Ι. Ρ.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- Το 1936.

- Πού γεννηθήκατε;

- Στο Ν. Καύκασο.

- Η καταγωγή σας από πού είναι;

- Από το Καρς.

- Στην κατοχή περίπου πόσο χρονών ήσασταν;

- Εφτά.

- Οι Γερμανοί πώς σας φέρονταν που ήρθαν στο χωριό;

- Φαινόνταν πολλοί άγριοι, εμείς ήμασταν φοβισμένοι, κλειστήκαμε μέσα στα σπίτια, βέβαια δεν κάνανε κάποιες πράξεις που να μας φοβίσουν πιο πολύ αλλά ήδη εμείς τους φοβόμασταν, αφού ήταν άνθρωποι που μας κατέκτησαν.

- Είχατε κινδυνέψει να σας σκοτώσουνε, εσείς ή κάποιος συγγενής;

- Ε, όταν άρχισαν, πέρασε ένα, δύο χρόνια και άρχισαν να βγαίνουν οι αντάρτες στο βουνό τότε τα πράγματα γίναν πολύ άσχημα, κινδυνεύαμε ανα πάσα στιγμή. Και τους φοβόμασταν ακόμα πιο πολύ. Μεγάλο κίνδυνο δε θυμάμαι, θυμάμαι όμως ο αδερφός μου που ήταν πιο μεγάλος είχε έρθει ένας Γερμανός στο χωριό με ποδήλατο και αυτός πήγε και του δοκίμαζε το ποδήλατο και ήρθε ο Γερμανός και του έδωσε ένα καλό χαστούκι. (γελάει)

- Υποστηρίζατε τους αντάρτες;

- Βέβαια.

- Είχατε κρύψει κανέναν σπίτι σας ή να τον βοηθήσετε με φαγητό;

- Φαγητά, τέτοια, όταν ερχόντουσαν και να μη θέλαμε, δίναμε ας πούμε.

- Για τη ζωή σας φοβόσασταν;

- Βέβαια.

- Σχολείο πηγαίνατε; Υπήρχε κάποιο πρόβλημα στην εκπαίδευση;

- Ναι, ναι. Τα σχολεία πάρα πολλούς μήνες μέναν κλειστά, δεν είχαμε έτσι, συνεχή μάθηση.

- Υπήρχε κάποιο επάγγελμα που να βγάζετε τα προ το ζην;

- Η γεωργία, όλοι βοηθούσαν από τον μικρό μέχρι τον μεγάλο.

- Τι ρόλο είχε ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό;

- Πολύ σπουδαίο. Είχαμε δάσκαλο με ευγλωτία, που μας γέμιζε την καρδιά Ελλάδα, μας μιλούσε για την Ελλάδα, ενθουσιαζόμασταν πάρα πολύ. Οι ιερείς μας επίσης έκαναν, σε κάθε ανάγκη που είχαμε, είτε από τους Γερμανούς φοβόμασταν γιατί οι αντάρτες θα συγκρουόταν με τους Γερμανούς, αυτοί κάναν δεήσεις, παρακλήσεις, συμμετείχαν οι χωριανοί να παρακαλάν την Παναγία και μας έσωζε πάρα πολλές φορές απο κάθε κίνδυνο.

- Τώρα για τον εμφύλιο, εκείνη την περίοδο, που ήσασταν;

- Στο χωριό.

- Πήρατε μέρος στον εμφύλιο;

- Ατομικά, ε, όλοι κάπως συμμετείχαμε, με οποιοδήποτε τρόπο, δεν μπορούσες να μείνεις αμέτοχος γιατί όλο το χωριό βοηθούσε τους αντάρτες, προσπαθούσαμε να γλυτώσουμε αντάρτες που κινδύνευαν να τους πιάσουν οι Γερμανοί, κρύβονταν οι γονείς, από όποιους και αν κινδύνευαν, είτε από Γερμανούς είτε από αντάρτες.

- Εσείς ήσασταν οργανωμένοι πολιτικά όταν ξεκίνησε ο εμφύλιος;

- Ε, ναι οι αντάρτες κάναν διάφορα, οι καθοδηγητές ερχόταν μιλούσαν στο χωριό για τον αγώνα και όλοι ήταν οργανωμένοι.

- Ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο στην περιοχή πώς ήταν;

- Βοηθούσαν, όπως μπορούσαν, άλλοτε με τρόφιμα, άλλοτε με πλεκτά, με όποιον τρόπο μπορούσαν βοηθούσανε.

- Γνωρίζετε κάποιον που μετέφεραν στις παιδουπόλεις, που τους έπαιρνε το κράτος;

- Ναι, ναι πολλά παιδιά.

- Κάποιο άλλο γεγονός που να θυμάστε έντονα από την κατοχή ή τον εμφύλιο;

- Σε μια περίοδο που τα πράγματα είχαν αγριέψει στο χωριό, φύγαμε και μείναμε στην πόλη, εκεί είχαν οι γονείς μου μια αγελάδα και εγώ την έβοσκα και ήμουν λίγο έξω από την πόλη, εκεί κατέβηκαν οι αντάρτες και ήρθαν οι Γερμανοί τους αντιλήφθηκαν οι Γερμανοί και γινόταν τρόπον τινά μια μάχη μεταξύ Γερμανών και ανταρτών και εγώ ήμουν στη μέση και έβοσκα την αγελάδα, όταν αντιλήφθηκα τι γίνεται άρχισα να φεύγω προς την πόλη, όταν μπήκα στην πόλη πάρα πολλοί Γερμανοί ερχότανε και με σταματάει ένας της Γκεστάπο και μου λέει « Φιλ παρ τι ζαν» δηλαδή ήταν πολλοί αντάρτες; Εγώ αν και μικρή ήμουν δε θέλησα να πώ ότι ήταν πολλοί και τους είπα «Α, φοβόμουνα και έκρυβα το κεφάλι μου και δεν έβλεπα πόσοι ήταν» ενώ είχα δει, ότι ήταν πολλοί οι αντάρτες.

- Κάτι άλλο έτσι που να θυμάστε υπάρχει;

- Με τους Γερμανούς;

- Είτε με την κατοχή είτε με τον εμφύλιο, κάτι που να σας έχει μείνει έτσι σαν αυτό το περιστατικό.

- Θυμάμαι πώς έμπαιναν οι αντάρτες όταν ελευθερώναν τη Φλώρινα, και ήμασταν και μεις στη Φλώρινα. Κάτι άλλο που θυμάμαι πολύ έντονο και λέω πόσα κακά προσθέτει ο πόλεμος στους ανθρώπους είναι ότι ενώ η μητέρα μου αγαπούσε πάρα πολύ την Ελλάδα και όταν μιλούσαν κάποιοι οι οποιοι ερχόταν απο τη Σερβία σαν καθοδηγητές και τους έλεγαν έτσι να κάνετε, αυτό να κάνετε και να φεύγετε μέσα στα σύνορα, η μαμά μου φώναζε, του έλεγε, δεν ήξερε και καλά ελληνικά και έλεγε «Ο Βούλγαρος, Έλληνας γίνεται; Εμείς είμαστε Έλληνες και θέλουμε να μείνουμε Έλληνες». Αυτή τη μάνα μου, που πραγματικά αγαπούσε την Ελλάδα και για αυτή την Ελλάδα έφυγε από το Καρς και ήρθε εδώ πέρα, ήρθε στιγμή που παρεξηγήθηκε, παρεξηγήθηκε από τους ίδιους τους Έλληνες, τους οποίους αγαπούσε, ότι φιλοξένησε αντάρτες στο σπίτι της.

- Την περίοδο του εμφυλίου τώρα λέτε.

- Ναι. Γιατί ήρθαν κάποιοι καλοθελητές του χωριού, την κατηγόρησαν ότι περιθάλπτει τους αντάρτες, οι οποίοι είναι κατά του στρατού και τα λοιπά και ότι τα δέντρα που είχε ήταν απ΄ έξω οι φλούδες φαγωμένες από ζώα, και είπαν να εδώ η Παρθένα ήρθαν οι αντάρτες δέσαν τα άλογά τους, για να αποδείξουν ότι όντως φιλοξενούσε τους αντάρτες, ενώ αυτό ήταν από τα ζώα τα δικά τους. Επίσης, ήρθαν μάλιστα αστυνομία για να κάνουν έρευνα στο σπίτι για να διαπιστώσουν αν όντως αυτή συμμετείχε στη δράση των ανταρτών. Ο αδερφός μου είχε τσιμπάνι.

- Τι έιναι αυτό;

- Καλογήρους, σπυριά είχε και είχε στο συρτάρι βαμβάκια και οινόπνευμα και τέτοια για να απολυμάνει τα αυτά. Και ευτυχώς ένας χωροφύλακας έκανε νόημα στην άλλη την αδερφή μου τη μεγαλύτερη και της είπε κρύψε τα γιατί θα νομίσουνε, «Γιατί τα έχετε αυτά εδώ τους είπε;» και είπε αυτή έτσι και έτσι, έχει σπυριά ο αδερφός μου και λέει άμα τα αφήσετε εδώ πέρα θα νομίσουν ότι έφερες τους αντάρτες. Δηλαδή, ταλαιπωρηθήκαμε και από τους μεν και από τους δε. Αυτά τα κακά φέρνει ο πόλεμος.

- Την συλλάβαν τη μητέρα σας μετα από αυτό;

- Ναι, ναι καλοθελητές του χωριού την κατηγόρησαν ενώ, ήταν μια αγράμματη γυναίκα η οποία, απλώς αγαπούσε την Ελλάδα, την κατηγόρησαν ότι δήθεν τους αντάρτες και τα αυτά, μπήκε μέσα στη φυλακή, εκεί αφού τη βάλαν στη φυλακή, οι χωροφύλακες την έδειραν για να ομολογήσει αν ξέρει κάτι, ενώ αυτή δεν ήξερε. Όσο ξύλο και αν έφαγε δεν ήξερε να πει τίποτα. Αυτά.

- Ωραία, ευχαριστώ.

Συνέντευξη 9η

Ι. Θεοχάρης

4 Αυγούστου 1928

Ν. Καύκασος

Καρς

- Το όνομα και το επώνυμό σας θέλω να μου πείτε, λίγο, πρώτα.

-Ι. Θ.

- Και πότε γεννηθήκατε;

- 4 Αυγούστου του 1928.

- Πού γεννηθήκατε;

- Στο Ν. Καύκασο, Φλωρίνης.

- Και η καταγωγή σας από που είναι;

- Από το Καρς.

- Ωραία. Πόσο χρονών περίπου ήσασταν στην κατοχή;

- Στην κατοχή 13-14.

- Πώς σας φέρονταν οι Γερμανοί; Είχατε κινδυνέψει να σας σκοτώσουν;

- Κινδυνέψαμε όταν ήρθανε να κάψουν το χωριό.

- Γενικά πώς σας φέρονταν;

- Δεν είχαμε Γερμανούς στο χωριό εμείς, απλώς ήταν έξω στη γέφυρα, στη σιδηροδρομική, είχε ένα φυλάκιο μόνο.

- Υποστηρίζατε τους αντάρτες;

- Τους αντάρτες της κατοχής, ναι.

- Είχατε κρύψει κανέναν σπίτι σας ή βοηθήσει δίνοντας φαγητό;

- Δεν έτυχε.

- Φοβόσασταν για τη ζωή σας τότε στην κατοχή;

- Πως δε φοβόμασταν, φοβόμασταν.

- Υπήρχε κάποιο πρόβλημα στην εκπαίδευση; Τα παιδιά πήγαιναν κανονικά σχολείο;

- Πηγαίναμε, στην αρχή για λίγο σταμάτησαν τα σχολεία αλλά μετά ξαναρχίσαν.

- Υπήρχε κάποιο επάγγελμα που κάνατε για να βγάλετε τα προς το ζην; Βοηθούσατε στα χωράφια;

- Ναι, βοηθούσα στα χωράφια, κάναμε το γεωργό.

- Τι ρόλο είχε ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό την εποχή εκείνη;

- Έκανε τα καθήκοντά του.

- Περισσότερο βοηθούσε κάπως;

- Το χωριό ήταν φτωχό, δεν είχε να βοηθήσουνε.

- Τώρα για τον εμφύλιο, την περίοδο του εμφυλίου πάλι στο χωριό ήσασταν;

- Ναι, πάλι στο χωριό αλλά ένα διάστημα έφυγα, ήρθα εδώ στη Θεσσαλονίκη για δύο μήνες και ξαναγύρισα εκεί.

- Όλη η οικογένεια ήρθατε στη Θεσσαλονίκη;

- Όχι, μόνος.

- Γιατί;

- Για να αποφύγω την επιστράτευση από τους αντάρτες.

- Είχατε κάποιον να μείνετε εδώ και διαλέξατε τη Θεσσαλονίκη;

- Ήταν ο αδερφός της μάνας μου.

- Ωραία. Τελικά πήρατε μέρος στον εμφύλιο; Ή όχι αφού προσπαθήσατε να τον αποφύγετε;

- Στον εμφύλιο πήρα μέρος στο τέλος, ένα χρόνο γιατί είχα καταταγεί στα ΤΕΑ, Τάγματα Εθνικής Ασφαλείας λεγότανε, είχαμε πάρει όπλο και ήμασταν ενάντια των ανταρτών.

- Είχε πάρει μέρος κάποιος άλλος γνωστός ή συγγενής;

- Ε, από το χωριό ήταν και άλλοι, βέβαια.

- Σε ποιά ομάδα ανήκατε; Ενάντια στους αντάρτες μου είπατε;

- Ναι, ΤΕΑ λεγόταν οι ομάδες αυτές.

- Ήσασταν οργανωμένος πολιτικά κατά την έναρξη του εμφυλίου;

- Εκεί, δύο παρατάξεις υπήρχαν, ή έπρεπε να ήσουν με τους αντάρτες, στο ΕΑΜ που λέγανε ή με το κράτος.

- Ναι αλλα ήσασταν με τη θέλησή σας;

- Ε ναι, με τη θελησή μου.

- Ποιός ήταν ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο στην περιοχή;

- Ο ίδιος ήταν, όπως ήταν με τους άντρες έτσι και με τις γυναίκες. Τις επιστρατεύαν, τις έπαιρναν και αυτές στο βουνό.

- Μετανιώσατε για τη δράση σας;

- Όχι, γιατί να μετανιώσω.

- Γνωρίζετε κάποιον που να τον μεταφέραν στις παιδουπόλεις;

- Ναι, πήραν τη γειτόνισσά μας, την είχαν πάρει. Αυτός είχε πολλά παιδιά, οχτώ παιδιά είχε και τη μια την πήραν στην παιδούπολη κάτω στην Κρήτη, την πήγαν.

- Κάτι άλλο από τον εμφύλιο ή την κατοχή, κάποιο γεγονός που να θυμάστε έντονα; Κάτι που να είχε συμβεί;

- Θυμάμαι ότι στο αγώνα αυτόν πήραν μέρος δηλαδή ενάντια των Γερμανών, στην κατοχή ο καθένας όπως μπορούσε. Θυμάμαι ένα γεγονός, λοιπόν, τις προηγούμενες μέρες είχαν τραυματίσει έναν Γερμανό οι αντάρτες στο χωριό και ύστερα από δυο, τρείς μέρες ήρθαν οι Γερμανοί να κάψουν στο χωριό κάποια σπίτια. Πρωί πρωί σχεδόν, ήρθε το τρένο, το τρένο περνούσε τότε μέσα από το χωριό. Πρωτοφανές, έβγαζε μια βοή σα να γόγγιζε, σε ανάγκαζε να δεις τι γίνεται, έλεγες τι γίνεται λοιπόν, και πράγματι. Εμείς το σπίτι μας κιόλας ήταν και από τα πρώτα σπίτια που βλέπαμε αμέσως τι γίνεται έξω από το χωριό, βγήκαμε έξω να δούμε τι θόρυβος είναι αυτός από το τρένο και βλέπουμε να σταματάει το τρένο έξω από το χωριό και να κατεβαίνουν Γερμανοί στρατιώτες, οι οποίοι κατέβηκαν από τις δύο πλευρές του τρένου και πήγαν να περικυκλώσουν το χωριό, και αμέσως έφυγε πήγε κατέβασε άλλους στρατιώτες στο τέλος του χωριού και έτσι περικυκλώσαν το χωριό. Αυτό όμως, ήταν η αντίσταση του οδηγού, του μηχανοδηγού του τρένου, που έκανε αυτό το θόρυβο για να μας προειδοποιήσει. Και πράγματι τότε ο πατέρας μου και η γειτονιά, εκεί οι άντρες, μόλις είδαν ότι κατέβηκαν οι πρώτοι Γερμανοί στρατιώτες, πήγαν και κρύφτηκαν, είχαν ένα καταφύγιο κάτω στη γη φτιαγμένο και οι άντρες της γειτονιάς πήγαν και κρύφτηκαν εκεί. Ύστερα από λίγα λεπτά ήρθαν, μας χτύπησαν την πόρτα, «Εκκλησία, εκκλησία» εμείς τότε ήμασταν μικροί, μικροί λέγοντας, αυτό έγινε το ’43, δεκαπέντε χρονών. Πράγματι, ξεκινήσαμε να πάμε στην εκκλησία, αλλά

στα μισά πριν προλάβουμε να φτάσουμε στην εκκλησία, νεότερη διαταγή, «Στα σπίτια να πάτε», ο πρόεδρος κάτι έκανε και τα κανόνισε εκεί με τον αξιωματικό των Γερμανών. Τότε οι Γερμανοί κάψανε μερικά σπίτια στο χωριό, πήρανε τα ζώα τους, ό,τι βρήκαν μέσα στο σπίτι.

- Εσάς το δικό σας το κάψανε;

- Όχι, κάψανε αυτών που ήταν στο βουνό, τα παιδιά τους, συγκεκριμένων, ήξεραν ποιοι είναι αυτοί και κάψανε μερικά σπίτια.

- Ναι. Κάτι άλλο από τον εμφύλιο ή την κατοχή που να σας έχει μείνει;

- Εμείς φοβόμασταν περισσότερο τους Βουλγάρους, το βουλγαρικό στρατό, γιατί μέχρι τα σύνορα τα σερβικά που ήταν μέχρι εκεί μαζί με το γερμανικό στρατό ήταν και βουλγαρικός στρατός. Οι Βούλγαροι ήταν σύμμαχοι με τους Γερμανούς και σε ένα από τα χωριά εκεί κοντά στα σύνορα, δίπλα στο δικό μας χωριό, Μεσοχώρι λέγεται το χωριό, εκεί υπήρχε και ένας λόχος, βουλγαρικός στρατός. Ήρθαν μια ημέρα από εκείνο το χωριό, στρατιώτες Βούλγαροι να μαζέψουν τρόφιμα, αυγά μαζεύαν, κότες ξέρω εγώ τι άλλο, επειδή όμως εμείς φοβόμασταν αυτούς, τους Βουλγάρους, μερικοί από τα τελευταία σπίτια του χωριού ξεκίνησαν να πάνε να φύγουν από το χωριό, αλλά εκεί η γραμμή που είναι η σιδηροδρομική που περνάει μέσα από το χωριό, δούλευαν εργάτες που ήταν ντόπιοι, από αυτά τα χωριά και είπαν στους στρατιώτες ότι φύγαν μερικοί και εκείνοι τους κυνήγησαν με τα όπλα τους και τους πιάσαν και τους σταμάτησαν και τους σκοτώσανε τους δύο αυτούς, άλλο δε ξαναφάνηκαν, αυτό ήταν.

- Άρα πιο πολύ από τους Βούλγαρους είχατε φόβο παρά από τους Γερμανούς.

- Ναι, βέβαια.

- Άλλο κάτι, θυμάστε;

- Έξω από το χωριό, είπαμε, ήταν ένα φυλάκιο γερμανικό, που φύλαγε τη σιδηροδρομική γραμμή, τη γέφυρα της σιδηροδρομικής γραμμής για να μην την ανατινάξουν οι αντάρτες. Τότε το τρένο έφερνε πολλά πολεμοφόδια, τρόφιμα, οτιδήποτε από πάνω από τη Γερμανία και τα έφερνε στην Ελλάδα, για το στρατό τους. Φύλαγαν τη γέφυρα αυτοί να μην την ανατινάξουν, γύρω γύρω είχε σύρματα με νάρκες, αλλά οι στρατιώτες φερόταν καλά. Τους πηγαίναμε αυγά και μας δίνανε άρβυλα. Ένας ξαδερφός μου, ο Βαγγέλης, έκανε εμπόριο μαζί τους. Τους πήγαινε καπνό για τα τσιγάρα, ξέρω εγώ, και έπαιρνε παπούτσια, ρούχα, του δίνανε. Δε μας πειράζανε δηλαδή. Τι άλλο να γινότανε;

- Για τον εμφύλιο, τίποτα;

- Το χωριό μας επειδή, είπαμε, ήταν μακριά από τα βουνά, ήταν μέσα στον κάμπο, ενώ στα γύρω χωριά σχεδόν κάθε βράδυ κατέβαιναν οι αντάρτες, καίγανε και επιστρατεύανε και παίρνανε τρόφιμα και τα λοιπά, στο δικό μας δεν ερχότανε γιατί έπρεπε να ρθούνε, πότε να ρθούνε, να σκοτεινιάσει έπρεπε και να ξεκινήσουν από το βουνό και να ρθούνε ήθελε, τρεις ώρες δρόμο είχε. Πότε να έρθουν στο χωριό, να κάνουν τη δουλειά τους και να γυρίσουν πίσω, θα τους έπιανε η μέρα και δε θα μπορούσαν να πάνε στο βουνό. Ήμασταν ήσυχοι, δεν κρυβόμασταν, κοιμόμασταν

στα σπίτια. Οπότε μια βραδιά, ήταν Μάιος μήνας, μόλις σκοτείνιασε, οι αντάρτες μπήκαν στο χωριό, αλλά πώς μπήκαν, αυτοί ήρθαν μέσα από τη Σερβία, την ημέρα ήρθαν έξω από το χωριό, μέσα από την Σερβία και περίμεναν να νυχτώσει και μόλις νύχτωσε, από εκεί το χωριό, από τα σύνορα ήταν ένα χιλιόμετρο, οπότε αμέσως μόλις σκοτείνιασε μπήκαν στο χωριό, μας βρήκαν απροετοίμαστους πήραν, επιστράτευσαν τότε πολλούς νέους και νέες, εγώ επειδή το σπίτι μας, αυτοί μπήκαν από την πίσω μεριά του χωριού, από τη Σερβία μεριά εμείς είμαστε μπροστά στο χωριό πήραμε χαμπάρι τι γίνετε γιατί ακούστηκαν πυροβολισμοί και κρύφτηκα. Ήρθε και ένας γείτονας αντάρτης με γύρευε, λέει τη μάνα μου «Που είναι ο Χάρης;», λέει η μάνα μου «ο Χάρης μαζί με το ξάδερφό του το Θεόφιλο είναι», εκείνοι μέναν κοντά στην αστυνομία και σου λέει δε θα πάνε, δε ψάξαν πάντως άλλο. Αλλά ξαναήρθαν ύστερα από λίγο καιρό πάλι, πάλι με τον ίδιο τρόπο, έγινε και μάχη και σκοτώθηκαν τρεις Μάηδες, δηλαδή χωριανοί που είχαν όπλα. Εγώ τότε δεν είχα πάρει ακόμα όπλο, γιατί δεν είχα καταταγεί, πήγαινα στο σχολείο, αλλά μετά που τελείωσα το γυμνάσιο και ήρθε ο χειμώνας, το χειμώνα καλά λέγαμε δεν έρχονται οι αντάρτες, το καλοκαίρι όμως. Το χειμώνα καλά και πού να κρυφτείς; Δε μπορούσες. Αναγκαστήκαμε με έναν άλλο φίλο, τον Κεβρεκίδη το Δημήτρη, πήραμε όπλα για να είμαστε μέσα στην αστυνομία, να κρυβόμαστε εκεί μέσα. Έτσι προς το τέλος, ένα χρόνο, ενάμιση ήμουν στα ΤΕΑ.

- Άλλο κάτι, θυμάστε;

- Οι Γερμανοί πήραν πρόβατα και δικά μας πρόβατα, μπήκαν στο κοπάδι μέσα πήραν ορισμένα πρόβατα, μεταξύ αυτών ήταν και ένα, δύο δικά μας. Κάτι άλλο έτσι αστείο ήταν, όταν οι Ιταλοί συνθηκολόγησαν με τους Γερμανούς και οι Γερμανοί, γιατί τότε η Ελλάδα ήταν υπό κατοχή από Γερμανούς, Ιταλούς και Βουλγάρους. Οι Βούλγαροι ήταν στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, οι Ιταλοί προς την ήπειρο και προς εκείνα τα μέρη και στα άλλα ήταν οι Γερμανοί. Όταν οι Ιταλοί συνθηκολόγησαν, δηλαδή δεν πολεμούσαν άλλο σαν σύμμαχοι με τους Γερμανους, οι Γερμανοί τους πήραν τα όπλα και τους φόρτωναν στο τρένο και τους πήγαιναν, δε ξέρω ακριβώς που τους πήγαιναν μέσα στην Ευρώπη, στη Γερμανία, εκεί στα κάτεργα; Πηγαίναν εκεί και δουλεύανε. Περνούσε τότε το τρένο μέσα από το χωριό, σταματούσε στο χωριό το τρένο, και εμείς πηγαίναμε τους Ιταλούς τους δίναμε ψωμί και εκείνοι μας δίνανε ότι είχανε, ρούχα, ξέρω εγώ τι. Θυμάμαι εγώ έδωσα σε έναν, ένα ψωμί και μου έδωσε ένα στυλό εκείνος. Περνούσαν την ημέρα πολλές φορές και δύο και τρεις αμαξοστοιχίες, γεμάτο από Ιταλούς στρατιώτες, που τους στέλναν στη Γερμανία εκεί στα κάτεργα να δουλεύουν. Εμείς τότε τρόφιμα κυρίως ψωμί τους πηγαίναμε και εκείνοι μας δίνανε ότι είχανε, ρούχα, παπούσια, ξέρω εγώ τι και τους δίναμε το ψωμί.

Όταν έφευγαν πλέον οι Γερμανοί, ο δρόμος της επιστροφής ήταν εκεί έξω από το χωριό, ο δημόσιος. Περνούσαν οι φάλαγγες ολόκληρες, οι γερμανικές, και ύστερα ήρθαν αεροπλάνα εγγλέζικα και τα κάψαν τα αυτοκίνητα εκείνα.

- Όταν οπισθοχωρούσαν, όταν φεύγανε.

- Ναι όταν οπισθοχωρούσαν οι Γερμανοί. Εμείς ήμασταν από το χωριό και βλέπαμε, από το χωριό ήταν κανένα χιλιόμετρο μακριά από το χωριό ο δρόμος.

- Μάλιστα, ωραία ευχαριστώ πολύ.

Μέθοδος

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν αποτελούν το βασικό εργαλείο της έρευνας για την χρονική περίοδο της Κατοχής και του Εμφύλιου Πολέμου. Για τον λόγο αυτό αναζητήθηκαν πρόσωπα που σχετίζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.

Συμμετέχοντες

Η εύρεση και επιλογή των προσώπων δεν ήταν εύκολη υπόθεση καθώς το διαθέσιμο δείγμα, λόγω της μεγάλης χρονικής απόστασης που χωρίζει την έρευνα από την ιστορική περίοδο που μελετάται, είναι πλέον περιορισμένο και όχι πάντοτε με διάθεση ή σε θέση –κυρίως λόγω ηλικίας και συνακόλουθων προβλημάτων υγείας- να μιλήσει.

Οι πληροφορητές των συνεντεύξεων ήταν μόνιμοι κάτοικοι του Νέου Καυκάσου ή κατά την ιστορική περίοδο που ερευνάται κατοικούσαν εκεί.

Η εικόνα που εμφανίζει το δείγμα των πληροφορητών ως προς το φύλο και την ηλικία είναι έξι (6) άνδρες και τρείς (3) γυναίκες ηλικίας μεταξύ 80-95.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Για την πραγματοποίηση της έρευνας κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο, με συγκεκριμένες ερωτήσεις που αφορούσαν στο θέμα. Οι ερωτήσεις τέθηκαν προφορικά στους συνεντευξιαζόμενους και για την ακριβή καταγραφή των απαντήσεων έγινε χρήση ηλεκτρονικού καταγραφέα φωνής.

Όσον αφορά στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, αυτές είχαν ως εξής: οι πρώτες τέσσερις αφορούσαν προσωπικά στοιχεία των συνεντευξιαζόμενων (Όνομα, επώνυμο, τόπος γέννησης, τόπος καταγωγής). Στη συνέχεια, ακολούθησαν ερωτήσεις σχετικές με την περίοδο της Κατοχής, τη δράση και τις αντιλήψεις των συνεντευξιαζόμενων. Πιο συγκεκριμένα έγιναν ερωτήσεις σχετικές με την ηλικία τους εκείνη την περίοδο, με το πώς τους φέρονταν οι Γερμανοί, εάν εκείνοι υποστήριζαν τους αντάρτες και τους βοηθούσαν. Ακολούθησαν ερωτήσεις σχετικά με την εκπαίδευση, το ρόλο του κλήρου και του δασκάλου στο χωριό. Σχετικά με τη συγκεκριμένη περίοδο τέλος ρωτήθηκαν εάν φοβόντουσαν για τη ζωή τους και εάν κάνανε κάτι για να βγάλουν τα προς το ζην.

Περνώντας στις ερωτήσεις σχετικά με τον εμφύλιο τέθηκαν ερωτήσεις όπως που βρίσκονταν την περίοδο του εμφυλίου, εάν πήραν μέρος στον εμφύλιο, εάν ναι για ποιο λόγο συμμετείχαν και εάν είχε πάρει μέρος κάποιος άλλος γνωστός ή συγγενής; Επιπρόσθετα έγιναν ερωτήσεις σχετικά με το ποια ομάδα ανήκαν και εάν ήταν οργανωμένοι πολιτικά κατά την έναρξη του εμφυλίου. Τέλος, ρωτήθηκαν για το ποιος ήταν ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο και εάν γνώριζαν κάποιον που να τον μεταφέραν στις παιδουπόλεις.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι ποιοτική και βασίζεται σε ημιδομημένα ερωτηματολόγια – συνεντεύξεις. Πιο αναλυτικά, με την έννοια των ημιδομημένων ερωτηματολογίων εννοείται ότι υπήρχε κάποιο υπόβαθρο ερωτήσεων, θεματικών ενοτήτων και ζητημάτων που πρόκειται να θιχτούν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Συγκεκριμένα, ελήφθησαν εννέα συνεντεύξεις πληροφορητών, οι οποίοι κατά τη διαδικασία μπορεί να ζητούσαν επιπλέον διευκρινίσεις και έτσι να προέκυπταν επιπλέον ερωτήσεις.

Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε συχνά με την παρουσία και άλλων προσώπων, φίλων ή συγγενών του πληροφορητή ή της πληροφορήτριας.

Οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν με τη χρήση ηλεκτρονικού καταγραφέα φωνής και απομαγνητοφωνήθηκαν πλήρως. Κατά την απομαγνητοφώνηση καταβλήθηκε προσπάθεια ο προφορικός λόγος να αποδοθεί όσο γίνεται πιο πιστά στο γραπτό κείμενο και να διατηρηθεί η υφολογική ιδιαιτερότητα του εκάστοτε πληροφορητή. Ελάχιστες παρεμβάσεις έγιναν μόνο για να αποκατασταθεί η συνοχή.

Αποτελέσματα

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται, τα αποτελέσματα από την ανάλυση των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων στην ημιδομημένη συνέντευξη.

Το δείγμα μας γεννήθηκε στο σύνολό του στο Νέο Καύκασο Φλώρινας. Όσον αφορά στην καταγωγή τους, οι περισσότεροι προέρχονται από το Καρς (5 άτομα) και οι υπόλοιποι από το Πέλικπας (2 άτομα) και από τον Καύκασο της Ρωσίας (2 άτομα).

Οι ηλικίες των συνεντευξιαζόμενων κατά την περίοδο της κατοχής ήταν από πέντε έως δεκαπέντε ετών. Κάποιοι από αυτούς υποστήριξαν ότι οι Γερμανοί δε τους πειράζανε (4 άτομα) ενώ οι υπόλοιποι είπαν ότι είχαν διαταραχές και ότι κινδύνευαν όταν ήρθαν να κάψουν το χωριό (5 άτομα).

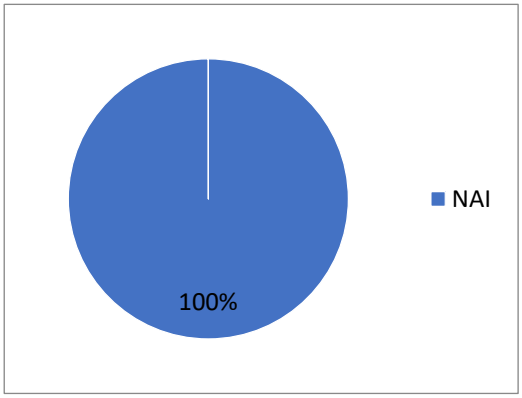

Γράφημα 1. Το ποσοστό των συνεντευξιαζόμενων που υποστήριζε τους αντάρτες.

Στην ερώτηση εάν υποστηρίζουν τους αντάρτες όλοι τους απάντησαν ναι. Όσον αφορά στο εάν είχαν κρύψει ή βοηθήσει κάποιον αντάρτη, οι περισσότεροι απάντησαν ναι (5 άτομα), ενώ άλλοι είπαν ότι δε θυμούνται ή δεν έτυχε (2 άτομα) και οι υπόλοιποι είπαν ότι δεν κατέβαιναν στο χωριό επειδή ήταν στα σύνορα ή ότι δε χρειάζονταν να κρυφτούν αυτοί, διότι ήταν ελεύθεροι (2 άτομα).

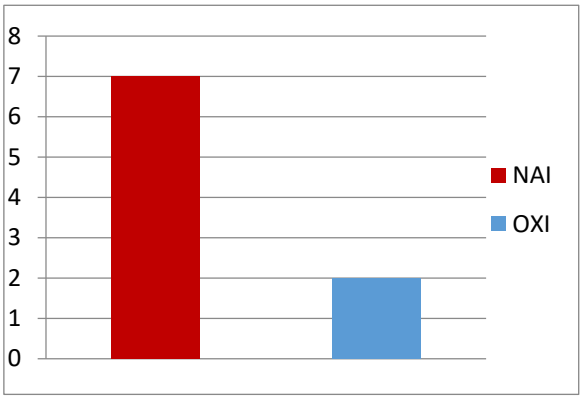

Γράφημα 2. Ο αριθμός των ατόμων που φοβόντουσαν ή όχι τους Γερμανούς.

Όταν ερωτήθηκαν εάν φοβόντουσαν τους Γερμανούς η πλειοψηφία απάντησε ναι (7 άτομα) ενώ μόνο δύο άτομα είπαν όχι, με χαρακτηριστική την απάντηση του ενός *«όχι τρελός είμαι εγώ»*. Όταν ρωτήθηκαν για την κατάσταση στην εκπαίδευση, οι απαντήσεις ήταν σχεδόν πενήντα-πενήντα αφού πέντε άτομα είπαν ότι τα σχολεία λειτουργούσαν κανονικά, ενώ οι υπόλοιποι τέσσερις είπαν ότι για ένα διάστημα έκλεισαν και μετά ξανάνοιξαν. Η επόμενη ερώτηση αφορούσε τις ασχολίες τους για να βοηθήσουν την οικογένεια τους στα προς το ζην, εδώ σχεδόν όλοι απάντησαν ότι βοηθούσαν στα χωράφια και γενικά καταπιανόνταν με τη γεωργία (7 άτομα), ενώ οι υπόλοιποι δύο συνεντευξιαζόμενοι είπαν η μια ότι πήγαινε σχολείο, ήταν μικρή και ο άλλος ότι βοηθούσε στις δουλειές του σπιτιού και μαγείρευε. Η ερώτηση που ακολούθησε ήταν εάν ο ρόλος του δασκάλου και του κλήρου ήταν σημαντικός στο χωριό και εάν ναι πώς αυτοί βοηθούσαν, εδώ οι πλειοψηφία απάντησε ότι εκτελούσαν τα βασικά καθήκοντά τους (6 άτομα), ενώ οι υπόλοιποι είπαν ότι βοηθούσανε το χωριό και συνεισφέρανε (3 άτομα) και όπως είπε ένας απ' αυτούς *«εμάς τα ορφανά μας φρόντιζαν πολύ»*.

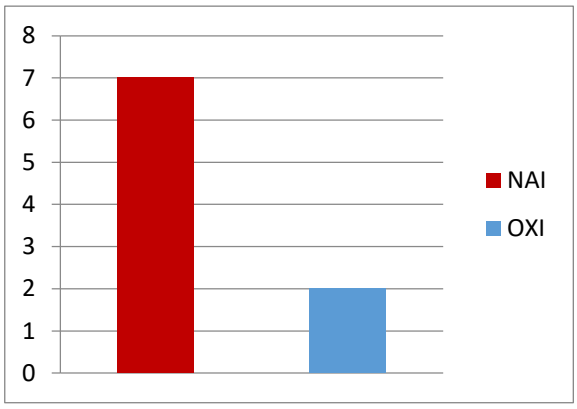

Γράφημα 3. Ο αριθμός των συνεντευξιαζόμενων που βρισκόταν στο χωριό κατά την περίοδο του Εμφύλιου Πολέμου.

Περνώντας στις ερωτήσεις που αφορούσαν την περίοδο του εμφυλίου τώρα, στην ερώτηση εάν βρισκόταν στο χωριό κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, η πλειοψηφία απάντησε καταφατικά (7 άτομα), ωστόσο δύο από αυτούς πήγαιναν σχολείο στην πόλη ή έλειψαν για ένα μικρό διάστημα. Οι υπόλοιποι, έμεναν η μία στην πόλη και ο άλλος έφυγε σε διπλανό χωριό αλλά επέστρεφε για να οργώνει.

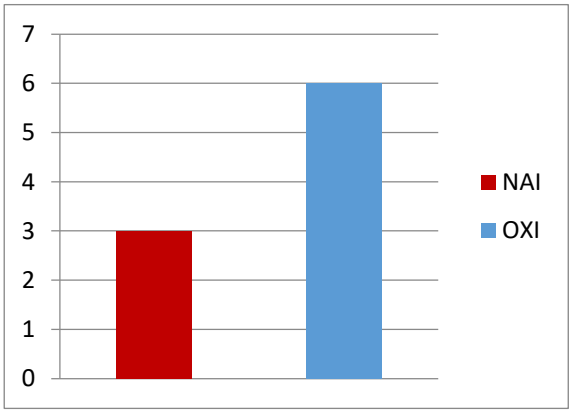

Γράφημα 4. Ο αριθμός των συμμετεχόντων που έλαβαν μέρος στον Εμφύλιο Πόλεμο.

Λίγοι ήταν αυτοί που πήραν μέρος στον εμφύλιο, η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά (6 άτομα), ενώ από τους υπόλοιπους τρείς που απάντησαν καταφατικά, αξιοσημείωτη ήταν η απάντηση μιας κυρίας που είπε: *«ε, όλοι κάπως συμμετείχαμε, με οποιοδήποτε τρόπο, δεν μπορούσες να μείνεις αμέτοχος».*

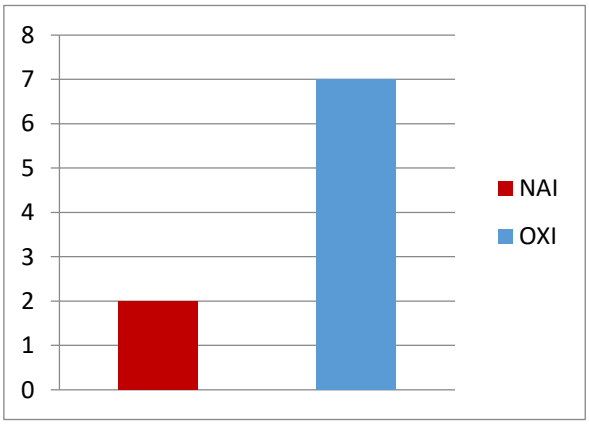

Γράφημα 5. Ο αριθμός των συνεντευξιαζόμενων που ήταν οργανωμένοι πολιτικά κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο.

Στο ερώτημα εάν ήταν οργανωμένοι πολιτικά, η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά (7 άτομα), ενώ οι υπόλοιποι (2 άτομα) απάντησαν ναι και μάλιστα ο ένας είπε *«υπήρχαν δύο παρατάξεις ή έπρεπε ήσουν με τους αντάρτες, στο ΕΑΜ που λέγανε ή με το κράτος».* Στη συνέχεια, για τον ρόλο των γυναικών, οι περισσότεροι απάντησαν ότι συμμετείχαν και βοηθούσανε (5 άτομα), κάποιοι άλλοι δε θυμούνταν διότι ήταν μικροί (2 άτομα), ένας είπε ότι ήταν *«όπως τώρα»* και άλλη μια ότι ήταν φοβισμένες.

Αξιοσημείωτο τέλος είναι να αναφερθεί ότι, στην ερώτηση εάν μετανιώσατε για τη δράση σας, η μια γυναίκα που συμμετείχε στον εμφύλιο αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«κουραστήκαμε, κορίτσια τώρα, σε νερά, σε ποτάμια με περιόδους, με πράματα με θάματα, αλλά εγώ δε θα έμπαινα, κάτω μπορεί να βοηθούσα αλλά επάνω δεν ήθελα να πάω, αλλά μας πήρανε».*

Συζήτηση

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας με στόχο να συζητηθούν και να ερμηνευθούν καθώς και να συσχετιστούν με τη βιβλιογραφία που έχει παρουσιαστεί στο θεωρητικό μέρος της πτυχιακής.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν ως τόπο καταγωγής τον Νέο Καύκασο, Φλώρινας και ακόμα και εάν σήμερα δε διαμένουν στην περιοχή ιδιαίτερη σημασία έχει ότι την χρονική περίοδο που μας αφορά κατοικούσαν στο χωριό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι συμμετέχοντες να είναι αρκετά περιγραφικοί και συγκεκριμένοι στα λεγόμενά τους.

Σε σχέση με το πώς τους φεροταν οι Γερμανοί, κάποιοι υποστηρίζουν ότι δε τους πειράζανε ενώ οι υπόλοιποι λένε ότι είχαν διαταραχές και ότι κινδύνεψαν όταν ήρθαν να κάψουν το χωριό. Σχετικά με αυτό, ο Κριθαρίδης αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Η συμπεριφορά τους απέναντι στους κατοίκους ήταν καλή. Ευγενικοί, περήφανοι και πειθαρχικοί, δεν ενόχλησαν καθόλου τις γυναίκες και τα κορίτσια».* Ωστόσο και ο ίδιος αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλιο με τίτλο *«Οι Γερμανοί καίνε το χωριό»*, στο οποίο δίνει αναλυτική περιγραφή για το πώς συνέβησαν τα γεγονότα.

Παρ'ολη τη θετική στάση μερικών απέναντι στους Γερμανούς, όλοι τους υποστήριζαν τους αντάρτες και τους βοηθούσαν. Ο Κριθαρίδης εδώ λέει *«Σχεδόν όλο το χωριό ήταν οργανωμένο στο Ε.Α.Μ.- Ε.Λ.Α.Σ.».* Αξίζει να αναφερθεί ότι όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι, ακόμη και αυτοί που ήταν σε πολύ μικρή ηλικία κάνανε κάτι για να βοηθήσουν στα προς το ζην. Σ' αυτό το σημείο σημαντική είναι η αναφορά του Κριθαρίδη *«Στην Αθήνα, την Θεσσαλονίκη και σε όλες τις μεγάλες πόλεις είχε πέσει λιμός. Ο πλούτος της χώρας και τα είδη διατροφής βρίσκονταν στα χέρια των Γερμανών... Εμείς στο χωριό δεν πεινάσαμε, γιατί υπήρχαν βασικά προϊόντα διατροφής, όπως σιτηρά και κτηνοτροφικά.».*

Προχορώντας στην περίοδο του εμφυλίου, οι συνεντευξιαζόμενοι βρισκόταν στην πλειοψηφία τους στο Νέο Καύκασο, γεγονός που δείχνει ότι γνώριζαν από πρώτο χέρι τα γεγονότα, που συνέβησαν εκεί. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι ότι ακόμα και όσοι δήλωσαν ότι δεν πήραν μέρος στον εμφύλιο, είχαν κάποιον γνωστό ή συγγενή που είχε συμμετάσχει. Σχετικά με το σε ποια ομάδα ανήκαν και εάν ήταν οργανωμένοι πολιτικά κατά την έναρξη του εμφυλίου, οι περισσότεροι απάντησαν αρνητικά. Εδώ χρήσιμο είναι να αναφερθούμε στο απόσπασμα του Κριθαρίδη σχετικά με τις οργανώσεις που υπήρχαν εκείνη την περίοδο, *«Με την εμφάνιση των ανταρτών στην περιοχή της Φλώρινας, άρχισε και ο εξοπλισμός των Μ.Α.Υ.δων (Μονάδες Αυτοάμυνας Υπαίθρου)... Εκτός από τους Μ.Α.Υ.δες, ορισμένοι χωρικοί πήραν μέρος και στα αποσπάσματα χωροφυλακής».* Αξιόλογες είναι και οι επιπλέον αναμνήσεις που είχαν οι συνεντευξιαζόμενοι, καθώς μιλάνε για τους γονείς που χάσανε και για άσχημα γεγονότα που συνέβησαν μπροστά στα παιδικά τους μάτια.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι οι συμμετέχοντες σε κάποια σημεία συγκινούνταν και φαινόταν ότι τους ξυπνούσαν άσχημες μνήμες των παιδικών τους χρόνων, κάποιοι μάλιστα δε μπορούσαν να συνεχίσουν τη συζήτηση γιατί ξεσπούσαν σε κλάματα.

Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Α. (2010). *Γεννηθείς εις Καύκασον Ρωσίας*. Αθήνα: Ινφογνώμων

Αθανασιάδης, Α. (2011). *Οι μετα…κινούμενες εθνοτικές ομάδες στη Φλώρινα κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου. Δυτική Μακεδονία από την αναζήτηση ταυτότητας ως σήμερα:* Επιστημονική διημερίδα
http://emfilios.blogspot.gr (Προσπελάστηκε 20/4/2017)

Δορδανάς, Ν. Σ. (2002). *Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944).* Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη. http://invenio.lib.auth.gr/ (Προσπελάστηκε 22/4/2017)

Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2006). *Η εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του μακεδονικού ζητήματος. Το παράδειγμα της Δυτικής Μακεδονίας.* Αθήνα: Gutenberg

Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2007). *Η ίδρυση του φιλολογικού Συλλόγου «Αριστοτέλης» στη Φλώρινα την περίοδο της Κατοχής.* Μακεδονικά, 36, 207- 224

Κέντρος, Ν. (2011). *Ο Εμφύλιος στη Φλώρινα. Μαρτυρίες-Περίοδος Β'.* Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Κριθαρίδης Π. (2006). *Το χωρίο μ'* Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης.

Κολιόπουλος, Ι. (1995α). *Λεηλασία Φρονημάτων Α'. Το Μακεδονικό ζήτημα στην κατεχόμενη Δυτική Μακεδονία (1941-1944).*Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βανιάς.

Σφέτας, Σ. (1996). *Ανεπιθύμητοι σύμμαχοι και ανεξέλεγκτοι αντίπαλοι: Οι σχέσεις ΚΚΕ και ΝΟF στη διάρκεια του εμφυλίου (1946-1949).* Βαλκανικά Σύμμεικτα, 8, 211-246.

Τζώρτζης, Γ. (1953). *Η Φλώρινα. Ιστορία και αγώνες. Σε Λεύκωμα Πόλεως Φλωρίνης, Φλώρινα. Η ακριτική Εθνική Σκοπια (44-70).* Φλώρινα: Εφημερίδα «Έθνος».

Τσακιρίδου, Ε. & Τάχου-Ηλιάδου, Σ. (2005). *Εθνική ιδεολογία και τοπική κοινωνία: «Η λειτουργία της Παιδαγωγικής Ακαδημίας στη Φλώρινα, την περίοδο 1941-1956».* Σε Δ. Θωϊδης & Σ. Ηλιάδου-Τάχου (Επιμ.), Μανόλης Γ. Σαρρής. Ψυχολόγος-Παιδαγωγός (σ. 14-45). Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Τμήμα Δημοτικής Εκπ/σης

Φωτιάδης Κ., Ηλιάδου-Τάχου Σ, Βλασίδης Β.(Επιμ.) (2014) *Η Δυτική Μακεδονία από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα.* Από τα βουνά του Καυκάσου στον μεθοριακό οικισμό του Νέου Καυκάσου: «Και ξαν' , πουλί μ', α' σην αρχήν..» (σελ 463-469). Αθήνα : Επίκεντρο.

Παράρτημα

Ερωτήσεις

Όνομα

Επώνυμο

Τόπος γέννησης

Τόπος καταγωγής

Πόσο χρονών ήσασταν;

Πώς σας φέρονταν οι Γερμανοί;

Υποστηρίζατε τους αντάρτες;

Είχατε κρύψει κανέναν σπίτι σας ή βοηθήσει δίνοντας φαγητό;

Υπήρχε κάποιο πρόβλημα στην εκπαίδευση; Τα παιδιά πήγαιναν κανονικά σχολείο;

Για τη ζωή σας φοβόσασταν τότε στην κατοχή;

Ο κλήρος και ο δάσκαλος στο χωριό πώς ήταν; Βοηθούσαν στην κατοχή;

Εσείς κάνατε κάτι για να βγάλετε τα προς το ζην;

Την περίοδο του εμφυλίου που ήσασταν;

Πήρατε μέρος στον εμφύλιο; Για ποιό λόγο συμμετείχατε; Είχε πάρει μέρος κάποιος άλλος γνωστός ή συγγενής;

Σε ποιά ομάδα ανήκατε;

Ήσασταν οργανωμένοι πολιτικά κατά την έναρξη του εμφυλίου;

Μετανιώσατε για τη δράση σας; (άμεσα εμπλεκόμενοι)

Ποιός ήταν ο ρόλος των γυναικών εκείνη την περίοδο;

Γνωρίζετε κάποιον που να τον μεταφέραν στις παιδουπόλεις;